ULUSLARARASI
BALKAN SEMPOZYUMU

Balkan Savaşlarının 100. yılı

BİLDİRİLER

BAĞCILAR BELEDİYESİ

ULUSLARARASI
BALKAN SEMPOZYUMU

Balkan Savaşlarının 100. yılı

11-13 Mayıs 2012 / İstanbul

BİLDİRİLER

BAĞCILAR BELEDİYE BAŞKANLIĞI
Güneşli Mahallesi Kirazlı Caddesi No: 1 34200 Bağcılar-İstanbul
Tel: +90 212 410 06 00 Faks: +90 212 410 06 32
www.bagcilar.bel.tr / kultur@bagcilar.bel.tr

Kültür Yayınları Dizisi No: 229

ISBN
0225111

Yayın Yönetmeni
Lokman ÇAĞIRICI

Yayın Koordinatörü
Kenan GÜLTÜRK

Editörler
Kenan GÜLTÜRK • S. Bilal NUR

Çeviri Editörü
Halil İbrahim EROL

Tashih ve Redaksiyon
Abbas PINAR

Düzenleyen
Bağcılar Belediye Başkanlığı & Kırklareli Üniversitesi

Tasarım
US MEDYA

Dizgi ve Baskı Öncesi Hazırlık
Fahreddin GÖR

Baskı & Cilt
Mavi Ofset
İkitelli Organize Bölgesi Eskoop Sanayi Sitesi
C1 Blok No:25 Başakşehir / İstanbul / Türkiye
Tel: +90 212 549 25 30
Fax: +90 212 549 26 84

Baskı Tarihi
Ekim 2012
İstanbul

BİLİM KURULU

Mustafa AYKAÇ
Prof. Dr., Kırklareli Üniversitesi

Mehmet Ali BEYHAN
Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi

İsmail COŞKUN
Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi

Gülfettin ÇELİK
Prof. Dr., İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Besim Fatih DELLALOĞLU
Prof. Dr., Kırklareli Üniversitesi

Teoman DURALI
Prof. Dr., Kırklareli Üniversitesi

Mustafa GENCER
Prof. Dr., Abant İzzet Baysal Üniversitesi

Ali ÖNGÜL
Prof. Dr., Kırklareli Üniversitesi

Gencer ÖZCAN
Prof. Dr., İstanbul Bilgi Üniversitesi

Kemal TURAN
Prof. Dr., Kırklareli Üniversitesi

Mustafa TÜRKEŞ
Prof. Dr., Ortadoğu Teknik Üniversitesi

Mehmet HACISALİHOĞLU
Doç. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi

Zeki PARLAK
Doç. Dr., Uluslararası Saraybosna Üniversitesi

Orlin SABEV
Doç. Dr., BAS Balkan Çalışmaları Enstitüsü

Adnan ISMAILI
Tetovo Devlet Üniversitesi

DANIŞMA KURULU

Sevim HACIOĞLU
Yrd. Doç. Dr., Kırklareli Üniversitesi
(Danışma Kurulu Başkanı)

Bülent BAYRAM
Yrd. Doç. Dr., Kırklareli Üniversitesi

Zekeriya DEMİR
Yrd. Doç. Dr., Kırklareli Üniversitesi

Faruk DOĞAN
Yrd. Doç. Dr., Kırklareli Üniversitesi

Türkan DOĞRUÖZ
Yrd. Doç. Dr., Kırklareli Üniversitesi

Neriman ERSOY HACISALİHOĞLU
Yrd. Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi

Raşit GÜNDOĞDU
Yrd. Doç. Dr., Kırklareli Üniversitesi

Salih İNCİ
Yrd. Doç. Dr., Kırklareli Üniversitesi

Ertuğrul KARAKUŞ
Öğr. Gör., Kırklareli Üniversitesi

Ayşe KAYAPINAR
Doç. Dr., Abant İzzet Baysal Üniversitesi

Tarık ÖZÇELİK
Yrd. Doç. Dr., Kırklareli Üniversitesi

Muharrem ÖZTEL
Yrd. Doç. Dr., Kırklareli Üniversitesi

Secaattin TURAL
Yrd. Doç. Dr., Kırklareli Üniversitesi

Gülara YENİSEY
Yrd. Doç. Dr., Kırklareli Üniversitesi

Yakup YILMAZ
Yrd. Doç. Dr., Kırklareli Üniversitesi

ORGANİZASYON HEYETİ

Yavuz SUBAŞI
Bağcılar Belediyesi Başkan Yardımcısı

Kenan GÜLTÜRK
Bağcılar Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürü

Sevim HACIOĞLU
Yrd. Doç. Dr., Kırklareli Üniversitesi

Murat ŞENTÜRK
Yrd. Doç. Dr., Kırklareli Üniversitesi

Abdullah ARIDORU
Bağcılar Belediyesi Basın Danışmanı

Adem BAŞPINAR
Arş. Gör., Kırklareli Üniversitesi

Muhammed Veysel BİLİCİ
Arş. Gör., Kırklareli Üniversitesi

Halil İbrahim EROL
Arş. Gör., Kırklareli Üniversitesi

Yunus KILIÇ
Arş. Gör., Kırklareli Üniversitesi

Ömer Faruk OCAKOĞLU
Arş. Gör., Kırklareli Üniversitesi

İÇİNDEKİLER

Sunuş 11

Lokman ÇAĞIRICI
Mustafa AYKAÇ

Açılış Konuşmaları 19

EGEMEN BAĞIŞ
Gülay DALYAN
Hadi NEZİRİ
Ahmet HACIOSMAN
Veysel YURDAKUL
Enver DURAN
Mustafa AYKAÇ
Lokman ÇAĞIRICI
Kemal CESUR

Bildiriler 35

Tarihsel Perspektifte Balkanlar'da İstikrar 36
Cengiz OKMAN

Balkanlarda Ulus Devletlerin Oluşumu ve Nüfus Politikaları 60
Nedim İPEK

Arşiv Belgelerine Göre Balkan Harpleri 66
Önder BAYIR

Fotoğraflarla I. Balkan Savaşı 78
Tarık ÖZÇELİK

Balkan Savaşlarının Osmanlı Eğitim Sistemine Etkileri ve Ders Kitaplarına Yansıması 144
Mehmet Ö. ALKAN

Kahramanlığa Veda Mı Ediliyor? Çağdaş Yunan Tarih Kitaplarında Balkan Savaşları 150
Loris KOULLAPIS

Bulgaristan Tarih Ders Kitaplarında Balkan Savaşları 162
Neriman ERSOY HACISALİHOĞLU

Makedonya Güncel Tarih Ders Kitaplarında Balkan Savaşları 174
Mehmet HACISALİHOĞLU

Balkanlarda Çatışma Kültüründen Barış İçinde Bir Arada Yaşama Kültürüne Geçişin Sağlanmasında Yanlış Algılamaların Düzeltilmesinin Önemi 194
Gülara YENİSEY

Kültür, Tarih ve Jeopolitiğin Dış İlişkilerdeki Etkileri: Türkiye ve Bosna Hersek Örneği ... 200
Muhidin MULALIC

Balkan Ülkelerinin Ayrılıkçı Düşünceleri Karşısında Bir Çözüm Olarak Entegrasyon ... 210
Selam I. ISEJNI

Savaş Sonrası Bosna Hersek'teki Uzlaşma Sürecinde İslam Toplumunun Rolü ... 220
Mirsad KARIC

Makedonya Cumhuriyeti'nin Çokkültürcü ve Çoğulcu Toplumunda Dinlerarası Diyalogun Teşvikinde İslam Dini ... 232
Qani NESIMI

Karadağ İslam Toplumu ve Sırbistan İslami Toplulukları'nın Bosna-Hersek İslam Toplumu ile İlişkilerdeki Farklılıklar ... 246
Marko VEKOVIĆ, Velizar ANTIĆ

Alman Diplomatlarına Göre 1912 Balkan İttifakı'nın Oluşumu ... 258
Mustafa GENCER

Zulüm, Direniş ve İşbirliği: Balkan Savaşları Sırasında Güney Balkanlarda Türk-Bulgar İlişkileri ... 266
Tetsuya SAHARA

I. Balkan Savaşı'nda Bulgaristan Ordusu'nda Taşnak Komitecisi Antranik Ozanyan ve Faaliyetleri ... 282
Bülent YILDIRIM

Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Balkanlar'da Güvenlik ve İstikrar Arayışları: Kalıcı İstikrar Niçin Sağlanamıyor? ... 298
Mustafa TÜRKEŞ

Balkan Savaşları ve Balkanlardaki Sonuçları ... 308
Fehari RAMADANI, Arbër ÇELIKU

Balkan Savaşının Balkanlara Yansıması ... 318
Hiriet ZIBERI

"Türk-Yunan İmparatorluğu" Gerçeği! ... 326
Turgay CİN

Balkan Savaşları Arifesinde Sırp Toplumu ve Osmanlı İmparatorluğu (1856-1912) ... 342
Jelena PAUNOVIC STERMENSKI, Danko LEOVAC

Romanya ve Balkan Savaşları: Balkanlar Üzerine Mülahazalar ... 358
Daniela Viktoria BUŞĂ

Balkan Savaşları'nın Uzun Vadeli Bir Neticesi Olarak Sancak Meselesi ... 364
Vladimir AJZENHAMER

Bosna Hersek Özelinde Balkanların Politik Kimliği 374
Indira HASANOVİĆ

Batıda Boşnak Kimliği Algısı 382
Dževada ŠUŠKO

Büyük Değişiklikler Çerçevesinde Karadağ Kültürel Kimliği, Standartları ve Klişeleri (1878-1912) 392
Dragana KUJOVIC

Osmanlı İmparatorluğu'ndan Yugoslavya Bağımsızlığına: Balkan Savaşları'ndan 100 yıl sonra Kosova 396
Sylë UKSHINI

Bir Bulgar Gazetecinin Gözünden I. Balkan Savaşı'nda Kırkkilise (Kırklareli) Muharebeleri 408
Türkan DOĞRUÖZ

Dr. Bogdan Filov'un Balkan Savaşları Günlüğü ve Fotoğraflarında Kırklareli İli 420
Hüseyin MEVSİM

Bulgarların Balkan Savaşlarına Bakışı: Dodov'un Günlüğü ve Radev'in Hatıratı 432
Ayşe KAYAPINAR

Eski Yugoslavya Uluslan Günümüz Türkiye'sine Nasıl Bakıyorlar? 446
Miroljub JEVTİĆ

Günümüz Balkan Kültürlerinde Küçük Düşürücü İmajlar: Arnavut Edebiyat ve Tarih Metinlerinde Türkler Örneği 456
Enis SULSTAROVA

Balkan Ülkelerinin Anayasalarında Dil Düzenlemeleri 466
Bilgehan Atsız GÖKDAĞ

Balkan Ülkelerinde Nüfusun Etnik ve Dini Yapısı 492
Halil KURT

Son Ekonomik Krizler Çerçevesinde Batı Balkanlarda Bankacılık Sistemi 518
Mehmed GANIĆ

Geçiş Ekonomilerinde İşgücü Piyasaları ve İşsizlik: Bosna-Hersek Örneği 530
Zeki PARLAK, Haris HOJKURIC, Kutluk ÖZGÜVEN

Bosna ve Kosova Savaşları'nda Özel Askeri Şirketler 544
Zekeriya DEMİR

Balkan Savaşları Döneminde Kırkkilise (Kırklareli) Musevi Cemaati 554
Eyal GINIO

1910'larda Savaş ve Eğitim: Savaş Koşullarında İstanbul Robert Koleji ve Amerikan Kız Koleji 564
Orlin SABEV (Orhan SALİH)

Balkan Savaşları'na Giden Süreçte Kiliseler Sorunu 584
Salih İNCİ

Kiliseler ve Mektepler Kanunu'nun Balkan Savaşları'na Etkisi Var mıdır? 600
Salim AYDIN

Rus Kamuoyunda Balkan Savaşları 616
Hasan DEMİROĞLU

Balkan Savaşları'nda Osmanlı'nın Siyasal Durumu: İktidar Muhalefet İlişkisi 636
Oğuz KAAN

Balkan Savaşı'nda Bir Demiryolcu: Behiç (Erkin) Bey 650
Nuray ÖZDEMİR

Balkan Savaşları'na Tanıklıklar 658
Süleyman GÜNDÜZ

Kosova ve Arnavutların Manevi Olarak Yeniden Yapılanması 660
Rıza ABAZOĞLU

Bulgaristan, Razgrad Deli Orman Bölgesi Hatırası 664
Ali DOĞUKAN

Gagauzların Etnik Tarihi 666
Olga RADOVA-KARANASTAS

Bulgaristan Filibe Bölgesi Hatıraları 668
Macit CANTÜRK

Balkanlar'da Ortak Yaşama Kültürü Üzerine 670
Hüseyin BÜRGE

Osmanlı'nın Bir Arada Yaşatma Kültürü 672
Hüseyin KANSU

Arşiv Belgelerinde Osmanlı'nın Balkan Siyaseti 676
Yıldırım AĞANOĞLU

Medeniyetimizin Balkanları 678
Mehmet MÜEZZİNOĞLU

Kapanış Konuşmaları 681

Lokman ÇAĞIRICI
Mustafa AYKAÇ

Sonuç Bildirgesi 689

ULUSLARARASI
BALKAN SEMPOZYUMU

Balkan Savaşlarının 100. yılı

SUNUŞ

Balkan Ülkelerinde Nüfusun Etnik ve Dini Yapısı

Halil KURT*

Balkan Coğrafyasının sınırları, güneybatıda Adriyatik ve İyon denizleri; güneyde Akdeniz; güneydoğuda, Ege, Marmara ve Karadeniz ile çevrili bir yarımadadır. Balkan Yarımadası'nın doğu, güney ve batı sınırları hakkında genelde görüş birliği olmasına rağmen, kuzey sınırları tartışmalıdır. Fiziki Coğrafya özelliklerine göre bölgenin kuzey sınırını Tuna, Sava ve Kupa nehirleri oluşturur. Balkanlar'ın toplam yüzölçümü bu dar fiziki sınırlandırmaya göre 524,701 km2'dir (Harita 1).

Ancak, Balkanların kuzeyi Karpat Dağları'nın doğusundan geçirilen ve Romanya, Moldova ile Eski Yugoslavya'nın bütününü kapsayacak şekilde belirlenen Siyasi sınırlara göre ise 13 ülkede 834.416 km²'lik bir sahayı kapsamaktadır (Harita 2. ve Tablo 1.).

Harita 1.

Balkan Yarımadası'nın Fiziki Coğrafya Haritası.

(*) Yrd. Doç. Dr. Halil KURT, Marmara Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümünde öğretim üyesidir. Elektronik posta: hkurt@marmara.edu.tr

Balkanlar'ın kuzeyinin kara ve demiryolu ulaşıma uygun olmasına karşılık, orta ve güney bölgeleri kolay geçit vermez. Böylece ilkçağlardan itibaren Asya-Avrupa arasında batı-doğu yönünde ulaşım iki ana yolu takip etmek zorunda kalmıştır. Bunlardan biri Belgrad-Niş-Filibe-Edirne-İstanbul yolu, diğeri ise Belgrad-Niş-Selanik-Kavala-Keşan-İstanbul yoludur. Ayrıca Arnavutluk'un Draç Limanı'ndan Selanik'e ve oradan İstanbul'a giden bir yol daha vardır ki Romalılar zamanında bu yol Roma lejyonları tarafından Ortadoğu'ya ulaşmak için kullanılmıştır. Osmanlı Türkleri de aksi istikamette doğudan batıya doğru ilerlerken yine bu yolları takip etmişlerdir. Bugün dahi ana karayolu ve demiryolu şebekeleri yukarıda belirtilen ana güzergahları takip etmektedir.

Balkanlar, İslam ve Hıristiyan kültürlerinin karşılaştığı ve iç içe geçtiği yerlerden biridir. Hıristiyanlık Boğazlar üzerinden Balkanlara ve oradan da Avrupa kıtasına yayıldığı gibi, İslamiyet de Anadolu'dan, Boğazlar üzerinden Balkanlara yayılmıştır. Tarihte Drina Nehri Ortodoks ve Katolik kültürünün sınırını teşkil ederken,

Harita 2.

Balkan Yarımadası'nın Siyasi Coğrafya Haritası

bugün de Hıristiyan-Müslüman kültürünün geçiş hattıdır.

Balkan ülkelerindeki nüfusun sayısı doğum ve ölüm gibi doğal sebepler kadar, savaşlar ve göçlerle de yakından ilgilidir. Nitekim son yüzyılda savaşlar neticesinde siyasi sınırların değişmesiyle ülkeler arası göçler olmuş, etnik ve dini yapıda büyük ölçüde değişmeler yaşanmıştır. Soğuk Savaş döneminde (1945-1990) Balkan Ülkelerinin nüfusunda genelde bir artış söz konusudur. Ancak 1990 sonrası dönemde ise başta Bulgaristan ve Romanya olmak üzere çoğu Balkan ülkesinde nüfus azalma eğilimindedir. Bunda doğum oranlarının azalmasının yanı sıra, ekonomik yetersizlik sebebiyle başta AB olmak üzere dış ülkelere olan göçler de etkili olmaktadır (Tablo 1).

Ülke	Başkenti	Nüfus	Yüzölçümü Km2	Nüfus Yoğunluğu
1. Romanya	Bükreş	19.042.936	238,391	80
2. Türkiye	Ankara	*10.347,174	*23,764	450
3. Yunanistan	Atina	10.787,690	131,940	82
4. Bulgaristan	Sofya	7.364,570	110,910	67
5. Sırbistan	Belgrad	7.120,666	88,361	81
6. Hırvatistan	Zagrep	4.290,612	56,954	76
7. Bosna-Hersek	Saray Bosna	3.839,737	51,197	75
8. Moldova	Kişinev	3.383,332	33,846	120
9. Arnavutluk	Tiran	2.831,741	28,748	99
10. Slovenya	Ljubliana	2.057,630	20,273	102
11. Makedonya	Üsküp	2.057,284	25,333	82
12. Kosova	Priştine	1.815,000	10,887	181
13. Karadağ	Podgorica	625.266	13,812	45
Toplam		76.142,638	834,416	

Tablo 1.

Balkan ülkelerinin Nüfus ve Yüzölçümlerine Göre Sıralanışı (2011).

** Türkiye'nin Trakya Yarımadası ve Nüfusu (TÜİK, 2011). İstanbul Avrupa Yakası 8 712 689, Tekirdağ 829 873, Edirne 399 316, Kırklareli 340 199, Çanakkale 65 097 (Gelibolu, Eceabat, Gökçeada, Bozcaada.*

Balkan Coğrafyasında Nüfusun Etnik Yapısı

Balkan Coğrafyası, tarih boyunca farklı ırkların, dinlerin ve kültürlerin buluşma noktası olmuştur. Balkan Yarımadası etnik, dil ve din bakımından Dünya'nın en karışık ve kozmopolit bölgelerinin başında gelir.

Balkan Yarımadası'nın bilinen en eski sakinleri Keltler, İllirler ve Traklar'dır. Buraya zamanla Makedonyalılar, Grekler, Romalılar, Bizanslılar, Romenler ve Slavlar yerleşmişlerdir. Bunun dışında; IV. yüzyılda Attila Hunları, VI. yüzyılda Avarlar, VII. yüzyılda Oğurlar, IX. yüzyılda Macarlar, IX-XI. yüzyıllarda Peçenekler, Kıpçaklar (Kumanlar) ve Uzlar, XV. yüzyılda Osmanlılar gibi Türk boyları da Yarımada'ya kısmen ya da tamamen hâkim olmuşlardır (Bakırcılar, 2003, s. 2).

Balkanlardan geçen veya buraya yerleşen topluluklar hem buranın kültür yapısını etkilediler hem de mahallî kültürleri etkileri altına alarak buraya özgü oluşumların ortaya çıkmasına yol açtılar. Böylece, farklı kültür, dini, milli gruplar arasındaki bu etkileşimin sonucu olarak da yeni etnik gruplar ortaya çıktı. Örneğin; Hıristiyan Ortodoks Türkler (Gagavuzlar), Bulgarca konuşan Pomaklar, Makedonca konuşan Torbeşler, Sırp-Hırvat dilini konuşan Boşnaklar vb. (Dikici, 2007, s. 287).

Balkanlarda ana etnik unsurları Slavlar, Rumenler, Türkler, Rumlar (Yunan) ve Arnavutlar teşkil eder. Ayrıca, bir Türk boyu olan Tuna Bulgarlarının asimile olup Slavlaşmasıyla bugünkü Bulgarlar ile Çingeneler vb. değişik etnik gruba mensup azınlık toplulukları da mevcuttur.

Slavlar: Slavlar Balkanlara Roma imparatorluğunun sonlarına doğru, barbar istilası adını verdikleri göçler sırasında gelmişlerdir. Oder ve Dinyeper ovalarından Karpatlar ve Mora koridorundan güneye geçmişlerdir. Justinian hükümdarlığında Dalmaçya kıyılarına ulaşmışlardır Aralarında dil ve kültür birliği bulunan Güney Slavları dini bakımdan farklı özellikler gösterirler. Dini bakımdan Slavlar, Hıristiyan Ortodokslar (Sırp, Bulgar, Makedon, Karadağ) ve Hıristiyan Katolikler (Hırvat, Sloven) olarak iki ana grupta toplanır. Ayrıca Slav Müslümanlar (Boşnak, Torbeş, Pomak) ile az sayıda Slav da Hıristiyan Protestan'dır. Ortodoks Slavlar geleneksel olarak Kiril alfabesini, Katolik ve Müslüman Slavlar ise Latin alfabesini kullanırlar. Makedonya'daki Torbeşler ve Bulgaristan'daki Pomak Müslümanlar da Kril alfabesini kullanırlar.

Balkan ülkelerindeki 76 milyonluk toplam nüfusun yaklaşık üçte birlik bir kısmını Slavlar oluşturur. Slavlar 25 milyon civarındaki nüfusuyla Balkanların en kalabalık etnik topluluğunu teşkil ederler.

Rumenler: Rumenler ya da Romenler, nüfusunun çoğunluğu Doğu Avrupa'da ve Balkanlar'da yaşayan bir etnik gruptur. Rumenler tarih boyunca kendilerine Rumen veya Romen, Osmanlı ve bazı komşu ülkeler de Ulah veya Vlak isimlerini vermişlerdir. Rumenler Romanya nüfusunun çoğunluğunu oluştururlar. Rumenlerin doğu komşusu Moldovalılarla etnik ve dil bakımından, Latin kökenli İspanyollar, İtalyanlar, Fransızlar ve Portekizlilerle de dil bakımından akrabalık bağları mevcuttur.

Rumenlerin sayısı dünya genelinde 23.5 milyon, Balkan Coğrafyasında (Romanya 16.870 ve Moldova 2.815 bin) ise 19 milyon 685 bindir. Ayrıca İspanya, İtalya ve ABD'ye göç etmiş Rumenlerin sayısı da 1 milyon civarındadır (Wikipedia, 2012b).

Rumenlerin ana dili olan Rumence, Latin kökenli bir dil olup Moldovca ile aynı dildir. Fransızca, İtalyanca ve İspanyolca ile benzerlikler taşır. Bu dili ana dil olarak konuşanların sayısı Romanya'da 17 milyona yakındır. Moldova'da ise bu sayı 2,5 milyon civarındadır. Romanya'nın civarındaki Sırbistan, Ukrayna, Macaristan ve Rusya gibi diğer ülkelerde 1 milyon civarında Rumen kökenli bir nüfus mevcuttur. Ayrıca İspanya, İtalya ve ABD'ye göç etmiş Rumenlerin sayısı da 1 milyon civarındadır.

Türkler: Balkan Coğrafyasına ilk defa Hun Türkleri Attila ile Karadeniz'in kuzeyinden gelmişler zamanla Bizans'ın etkisiyle Hıristiyanlığın Ortodoks Mezhebini benimseyerek Slavlaşmış ve asimile olmuşlardır. Bunun en tipik örneği Bulgarlardır.

Günümüz Balkan Türkleri genelde Osmanlı'nın Rumeli fetihleri sonrası Anadolu'dan göçlerle bölgeye iskan edilen Türklerdir. İstanbul'un fethinden önce 1360'lı yıllardan itibaren başlayan bu göç dalgası ile yüzyıllar boyunca Balkanlara yerleşen Türk nüfusu, 20. yüzyıl başındaki Balkan Savaşları neticesinde hızla tersine göçle Türkiye'ye yönelerek Balkanları adeta boşaltmıştır.

Osmanlı'nın çöküş sürecinden itibaren Cumhuriyet döneminde de devam eden göçler Soğuk Savaşın sona erdiği 1990'a kadar devam etmiştir. Başta Bulgaristan olmak üzere Eski Yugoslavya, Romanya ve Yunanistan'dan Türkiye'ye kitlesel göçler olmuştur. Balkanlarda Türkler Trakya dışında, azınlık olarak yaşamaktadırlar. Balkan ülkelerinde azınlık halinde bulunan Türk nüfus, bu coğrafyaya yaklaşık beş asır hâkim olan Osmanlı Devleti'nin bakiyesidir.

Balkan Yarımadasındaki Türk nüfusu yaklaşık 12 milyon civarındadır. Türkiye dışındaki Balkan ülkelerindeki Türk nüfusu son yüzyıl boyunca sürekli azalırken, Türkiye'nin Trakya nüfusunun hızla artması neticesinde Türkler Balkanlarda Slavlar ve Rumenlerden sonra en büyük üçüncü etnik nüfus topluluğunu teşkil ederler. Bu nüfusun 10 milyonu aşan kısmı Türkiye'nin Trakya kesiminde, başta İstanbul Avrupa yakası olmak üzere (Tablo 1), Bulgaristan (800 bin civarı), Makedonya (80-100 bin), Yunanistan (Batı Trakya 150 bin civarı), Romanya (90 bin), Kosova (60 bin civarı), Bosna-Hersek ve Sırbistan'dadır.

Yunan, Helen soyundan gelen veya genellikle Yunanca konuşan, en yaygın olarak günümüz Yunanistan topraklarında yaşayan millet ve etnik gruba verilen addır. Türk Dil Kurumu'na göre Yunan kelimesi yerine, bu tanımlama için Yunanlı kelimesini kullanmak yanlıştır (Türk Dil Kurumu [TDK], 2012).

1923 yılında Lozan Antlaşması ile Türkiye'de yaşayan Rumlar ile Yunanistan'da yaşayan Türkler nüfus mübadelesi sonucunda yer değiştirdi. 1923'te 12,4 milyon olan Türkiye nüfusundan 1,2 milyon Yunan ayrıldı. Buna karşın 5 milyon nüfuslu Yunanistan'dan 500.000 Türk Türkiye'ye göç etti (Ateş, 2008, s. 53-54).

Yunan ve Rum kelimeleri çoğu zaman eş anlamlı kullanılsa da aralarında farklar vardır. Rum, Doğu Roma (Bizans) İmparatorluğu sınırları içinde yaşamış ve Roma vatandaşı haklarına sahip olan halka denirdi. Rumlar çeşitli etnik gruplara mensup olmalarına rağmen zamanla Latince yerine Yunanca lisanını benimsediler. Rum kelimesi herhangi bir dini mezhepsel anlam taşımamakla birlikte Rumların tamamına yakını Doğu Ortodoks Kilisesi mensubudur. Bu tanımdaki Rum sözcüğü Helen kökenli Rumları kapsamaktadır. Diyar-ı Rum'da (Anadolu'da) yaşayan ve farklı dinlere ve etnik gruplara mensup olan kimseler için de "Rumi" (Rum Diyarından olan) sıfatı Mevlana Celaleddin Rumi örneğinde olduğu gibi kullanılmıştır.

Arnavutlar: Balkan Coğrafyası'nın en eski yerli halklarından olan Arnavutların menşeinin, antik İlliryalı'lar olduğu kabul edilir (Akman, 2006, s.11-12). Milattan

önce 1200 yıllarında Balkan yarımadasında yaşamışlardır. Kendi kayıtları olmayan İllirya'lılar Yunan kaynaklarında, kuzey ve batıdaki Yunan olmayan insanlar olarak nitelendirilmişlerdir. Bu verilere göre tarihçiler bu insanların günümüzdeki Arnavutluk civarında olduklarını söylerler.

Romalılar Arben kelimesini Arvanit olarak kendi dillerine adapte ettiler. Türkler ise "Arvanit" kelimesini "Arnavut" olarak telaffuz ettiler ve bu telaffuz günümüze kadar ulaştı. Doğu ve batı dillerinde de Arnavut kelimesi genellikle "Alban" ve bunun türevleri şeklinde geçer. Dünya genelinde 10 milyon civarında olan Arnavutların ancak üçte biri Arnavutlukta yaşar. Başta Kosova (1 milyon 800 bin) ve Makedonya (510 bin) olmak üzere, Türkiye (500 bin), Yunanistan (275 bin), ve Karadağ'da (30 bin) Arnavut nüfus vardır. Ayrıca başta Almanya, İtalya ve ABD olmak üzere çok sayıdaki ülkede Arnavut nüfus yaşar.

Yunan sınırları içinde bulunan Çamerya Arnavutları ise tıpkı Makedonlar ve Türkler gibi bir "yok" azınlıktır. Arnavutluk'un ekonomik ve siyasi bakımdan güçsüzlüğü ve uluslararası kamuoyunun bu konuya ilgisiz kalması Yunanlıların tavrının değişmeden kalmasının ardındaki en büyük sebeptir (Mandacı, & Erdoğan, 2001, s. 38-39).

Bulgarlar: Batı Hun Devleti içinde Türk kavimlerinden bir olan Bulgarların adına ilk defa 482'de rastlanmaktadır (Tekin, 1987, s. 1). Attila'nın 483'te ölümünden sonra Hun Birliği çözülmüş, bunun üzerine Kafkaslardan Tuna'ya kadar Karadeniz'in kuzeyinde uzanan bölgelerde Bulgar Türkleri siyasi birliklerini kurmuşlardır. Bulgarlar VI. yüzyılda Orta Asya'dan batıya göç eden Avarların idaresine girdiler (559). Bulgar Hanı Kuvrat Han zamanında (584-642) Avar idaresinden kurtuldularsa da VII. yüzyılda Don ve Kuban ırmakları arasındaki yurtlarına baskılarını arttıran Hazarların hakimiyetini kabul etmek zorunda kaldılar.

Bulgarların bir kısmı Hazarların baskısıyla Dobruca taraflarına göç ederek Tuna Bulgarları adını aldı. Müslümanların İstanbul'u kuşatmalarından (674-678) faydalanarak Bizanslıları mağlup ettiler ve böylece Balkanlar ve Orta Avrupa'da önemli bir siyasi güç haline geldiler (681). Ancak 830'dan itibaren Bulgarlar arasında Bizans'ın tesiriyle Hıristiyanlık yayılmaya başladı. Nihayet Boris Han'ın Hıristiyanlığı kabul etmesiyle (864) Tuna Bulgarları bütünüyle Hıristiyan oldular ve zamanla Slavlaşarak kendi öz dillerini unuttular (Yüce, 1992, s. 390).

Slavlardan sonra Balkan yarımadasına gelmişlerdir. Kağan Asparuh 679'da Tuna'yı geçerek günümüz Bulgaristan coğrafyasına girmiş, Burgaz yakınlarında Doğu Roma ordusunu yenip bölgenin kapılarını Bulgarlara açmıştır. Asıl kökenleri Türk olmakla birlikte Balkanlar'a geldikten sonra Slav çoğunluk arasında asimle olmuş, dil ve dinlerini değiştirip, günümüze yalnızca isimlerini getirebilmişlerdir. Bulgarlar, Slavca konuşup Ortodoksluğu seçmişlerdir.

Torbeşler: Osmanlı'nın Balkanlar'dan geri çekilmesinin ardından, bölgede kalan Müslümanların kimliği üzerinde yürütülen tartışmalar günümüze dek devam etmiştir. Bu unsurlardan biri olan Torbeşler, genellikle Makedonya'nın batı ve güney kesimlerinde, ayrıca Kosova'da ve az sayıda da Sırbistan-Karadağ, Yunanistan ve Türkiye'de yaşamaktadır. Torbeşler Makedonya ve diğer Balkan ülkelerinde etnik azınlık değil, dini azınlık muamelesi görmüşlerdir.

Balkanlar'da çoğunlukla da Makedonya'da yaşayan ve anadil olarak Makedonca konuşan Müslüman etnik grup olarak tanımlanır. Torbeşler kendilerini Türk olarak tanımlayan veya Türklere yakın hisseden insanlardır. Batı Makedonya'nın en büyük nehri olan Radika'nın geçtiği Reka bölgesindeki köylerde yaşayan 60,000 kadar insanın yaklaşık % 80'i Torbeştir. Centar Jupa şehri bu bölgede Torbeşlerin yoğun yaşadıkları bir yerleşim yeridir. Bunun yanı sıra Makedonya'da Üsküp, Debre, Struga, Kırçovo, Rostuşe, Yelovyane, Urviç ve Makedonski Brod gibi Torbeşlerin yoğun olarak yaşadığı birçok yerleşim birimi mevcuttur.

Batılı bazı kaynaklarda Torbeşler, Slav kökenli Makedonlar -bazen de Sırplar- olarak tanımlanmaktadır. Buna göre eski Slav kökenli veya Balkanlara yerleşen Slavlaşmış unsurlar olan Torbeşlerin, 19. yüzyıla kadar devam eden Osmanlı hakimiyeti altında Müslüman olmaya zorlandığı iddia edilir. Ancak bu iddia Osmanlı Devleti'nin idaresindeki hiçbir gayrimüslim unsuru Müslüman olmaya zorlamadığı tarihi gerçeğiyle taban tabana zıttır.

Torbeş ve Pomakların, Bogomillerin son torunları oldukları ve tarihte Bogomillerin, Torbeş olarak isimlen-

dirildiği ileri sürün görüşler de vardır.

Torbeşler'in aslen Türk olduğunu savunanlara göre, bu insanların soyları Osmanlı'dan önce buralara yerleşen Türk boylarına dayanmaktadır. Türklerin Balkanlar ile asıl uzun süreli ve kalıcı ilişkileri Osmanlılar zamanında başlamış ise de, bu kaynaklar Balkanlar'daki Müslümanların kökenini Osmanlı'dan önce 916 yılında Çin'den gelerek Balkanlara yerleşen Kuman, Kıpçak veya Peçenekler gibi Türk boylarına dayandırmaya eğilimlidir. Buna göre, Torbeşler Makedonca konuşan Türklerden başkası değildir.

Torbeşlerin etnik kökeni konusundaki farklı bir iddia ise Yugoslavya ile imzalanan göç anlaşması çerçevesinde Rankoviç'in düşüşüne kadar geçen sürede Türkiye'ye gitmek üzere yola çıkan, fakat anlaşmanın süresinin bitmesinden dolayı Makedonya'daki 29 köye yerleşip kalan Sancak Müslümanlarıdır. Ancak bu dönemden önce de Torbeşlerin mevcudiyetleri bilindiğinden bu iddia temelden yoksun gözükmektedir.

Bir diğer görüş ise Torbeşlerin Osmanlı'dan önce Dubrovnik'e ticaret amacıyla gelen Arap tüccarların etkisiyle Müslüman olmuş Slavlar oldukları yönündedir (Dikici, 2007, s. 287-291).

Gagauzlar: Gagauzlar, Balkanlar'ın kuzeydoğu kesiminde yaşayan Hıristiyan Türk topluluğudur. Bugün Moldova (eski adıyla Besarabya) Cumhuriyeti'nin güneybatısı ile Ukrayna'nın batısında Prut nehri civarında yaşayan Gagauzlar, Hıristiyanlaşmış fakat kimliklerini yitirmemiş Türk boylarından biridir. Gagauzların önemli bir kısmı özerk bir yapıya sahip oldukları Moldova'da yaşarlar. Buradaki merkezleri 22.000 nüfuslu Komrat şehri olup, nüfusları 20 kadar köyde dağılmış yaklaşık 160 000 kişiden ibarettir. Ukrayna'da yaşayan Gagauzların sayısı 32 000 kadardır. Ayrıca Yunanistan'da 30 bin, Türkiye'de 15 bin, Bulgaristan'da 3000 ve Romanya'da 1500 kadar tahmin edilen bir Gagauz topluluğu vardır.

II. Dünya Savaşı'nın sonuna kadar Moldova sınırları Karadeniz'e kadar uzanmakta iken bütün Gagauzlar bir arada yaşıyordu. Stalin Besarabya'nın güneyini Ukrayna'ya verince Gagauzlar ikiye bölünmüş oldu.

Gagauzların Besarabya bölgesine nereden geldiği ve Gagauz ismi hakkında çeşitli görüşler ileri sürülmektedir. Ancak hakim görüş Gagauz isminin Keykavus'dan geldiğidir. Nitekim Moğol idaresine karşı çıkan ve yenilince dayısı olan Bizans İmparatoru VIII. Mikhail Paleologos'a sığınan Anadolu Selçuklu Sultanı II. Keykavus, kendi tarafını tutan Sarı Saltuk idaresinde Bizans topraklarında barınan 12 000 çadır Türkmen grubunun desteğine güvenerek Bizans İmparatorunu tahttan indirmek isteyince hapse atılmış, adamları da Karadeniz'in kuzeyine yerleştirilmişti. Dobruca bölgesine yerleşen bu Türkmenler ve Keykavus'un adamlarından bir kısmı Hıristiyalığı kabul etmiş olmalıdır. Nitekim İstanbul'da kalan İzzettin Keykavus'un oğlunun (Melik Konstantin) ve kızının Hıristiyan oldukları bilinmektedir. Bizans idaresi altındaki bu topraklarda yaşayanların da çeşitli baskılar karşısında Hıristiyanlığı kabul etmek zorunda kaldığı düşünülebilir (Karpat, 1996, s. 289).

Ulahlar (Aromenler): Ulahlar, Balkanlar'ın çeşitli ülkelerine dağılmış şekilde yaşamaktadır. Makedonya, Yunanistan, Bulgaristan, Arnavutluk ve Romanya'da yaşayan Ulah toplulukları bulunmaktadır. Ayrıca Almanya, Fransa, ABD ve Avustralya'da Ulah diaspora toplulukları yaşamaktadır.

Ulahlar, farklı ülkelerde farklı isimlerle tanımlanmakta olup; Yunanistan'da kendilerine "Koutso-Vlach" denilirken, Sırplar "Cincari" adını vermekte, Arnavutlar "Remeri" veya "Çoban" ifadesini kullanırken, Romanya'da kendilerine Aromenler ya da "Macedoneni" denmektedir. Bazı yazarlar, Ulahlar kelimesindense Aromenler kelimesini kullanmanın daha doğru olacağını belirtmekte, çünkü Ulah kavramının Megleno Romenler veya Istro Romenler gibi farklı topluluklara da işaret edebileceğine dikkat çekmektedir.

Ulahlar ise kendilerini Ar(u)mani veya bazı bölgelerde "Ramani" olarak adlandırmaktadır. Osmanlı ve Türkçe literatürde bu grup için "Ulahlar" ifadesi kullanılır. Ulah derneklerinin tahminlerine göre sadece Makedonya'da yaşayan toplam Ulah sayısı 100.000'i geçmektedir (Demirtaş-Coşkun, 2007, s. 301-302).

Pomaklar: Pomaklar, Balkanlar'da, Bulgaristan'ın güneyi, Batı Trakya, Doğu Makedonya ve Türkiye'nin Trakya ve batı bölgelerinde yaşarlar. Pomakça diye tabir edilen Slav dil grubuna ait farklı Slav şivelerini konuşan, çoğunlukla Müslüman bir Balkan toplumudur.

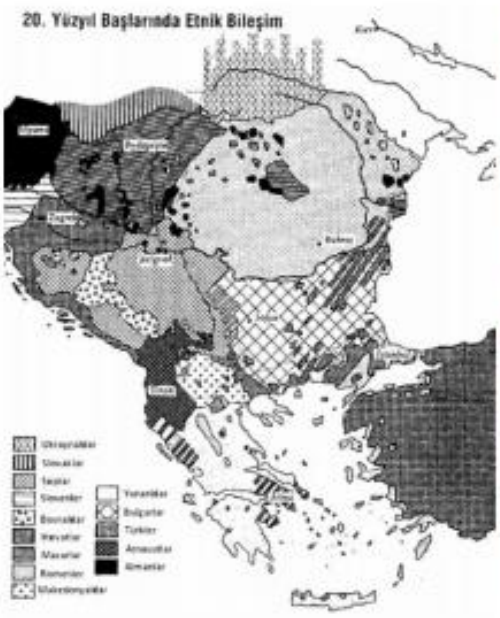
Pomaklar, Bulgaristan'da Türkiye-Yunanistan sınır bölgesinde yer alan Rodop Dağları'nın çevresinde yoğun olarak yaşarlar. Makedonya'da ise Berova, Debre, Manastır, Struga, Dolna Reka ve Üsküp civarında yaşamaktadırlar. Nüfusları tam tespit edilememekle birlikte toplam 40.000 olduğu söylenmektedir.

Pomaklar'ın Türkiye'ye gelişi 1878 (eski takvime göre 1293 ve bu yüzden Türkiye'de genelde 93 muhaciri adlandırması da yapılmaktadır) yılı Osmanlı-Rus savaşından sonra ve izleyen yıllarda yaşanan göçlerle yoğunluk kazanmıştır (Wikipedia, 2012c).

Harita4.

Balkanlar'ın Etnik Yapısı (Wikipedia, 2012d).

Harita 3.

20. Yüzyıl başlarında Balkanlar'ın etik yapısı (Yerasimos, 2010, s. 64).

Balkan Çingeneleri: Göçebe olarak bilinen Çingeneler, milattan önce 1300'de Hindistan'dan Balkanlar'a ve Avrupa'ya, Anadolu yoluyla geçmişlerdir. Günümüzde ise Avrupa'da en kalabalık Çingene topluluğu Balkanlar'dadır. Çingeneler Sanskrit temelli bir Hint dili konuşurlar. Göçebe hayatı devam ettirenler varsa da çoğu, bulundukları bölge halklarıyla kaynaşarak yerleşik hayata geçmişlerdir. Çingeneler, Soğuk Savaş sonrası dönemde Balkanlarda nüfus artış oranı en yüksek grubu teşkil ederler.

Goraniler: Kosova'nın, Arnavutluk ve Makedonya topraklarıyla kesiştiği dağlık arazi Gora bölgesi olarak bilinir ve burada yaşayan Müslüman ahaliye ise "Goraniler" ismi verilir. Goraniler veya Goralılar, etnik olarak Slav kökenlidir. Goralılar kendilerine özgü Slav dilini konuşurlar. Giyim tarzları farklı olan Goralılar, tatlıcılar olarak ün salmışlardır. Gora'nın en büyük yerleşim yeri 2 bin civarında nüfusu olan Dragaş'tır. Gora bölgesinin toplam nüfusu ise 20 bin civarındadır (Pushka & Krasniqi, 2008, s. 89).

Balkan Dilleri

Balkan dilleri beş ayrı gruba ayrılmaktadır. Bunlardan birincisi Slav dilleri topluluğudur. Bu dil grubu da üç ana bölüme ayrılır. Sırbistan, Bosna-Hersek, Karadağ ve Hırvatistan'da yaklaşık 20 milyon kişi tarafından konuşulan Sırpça ve Hırvatça ağızları gelir. İkinci grubu Makedonca ve Bulgarca konuşan ve toplam olarak 9 milyona yaklaşan, Eski Yugoslavya ülkeleri ve Bulgaristan'da yaşayan Slavlar oluşturur. Üçüncü Slav grubunu ise Slovenler ve sayıları çok düşük olan Çeklerle Slovaklar meydana getirir. Bunların tamamı Kuzey Balkanlar'da yaşarlar.

Balkanlar'da ikinci ve en yaygın dil Latin kökenli Romence ile Ulahça olup, Ulahça'nın en azından belli başlı üç lehçesi bulunmaktadır. Rumence, Latin kökenli bir dil olup, Fransızca, İtalyanca ve İspanyolca ile benzerlikler taşır. Bu dili ana dil olarak konuşanların sayısı Romanya'da 19 milyona yakındır. Moldova'da ise bu sayı 3 milyon civarındadır, yarım milyonu Sırbistan'ın Voyvodina bölgesiyle Bulgaristan'da Timok nehri civarında yaşarlar. Ulahlar'ın ise önemli bir kısmı Yunanistan'da Pindus dağlarında, diğerleri Eski Yugoslavya'da Dinar dağlarında, geri kalanları da İtalya sınırı civarlarında yaşarlar. Son Latin kökenli dili konuşan İtalyan asıllılar Dalmaçya sahillerinde küçük bir azınlık olarak bulunmaktadırlar.

Üçüncü dil grubunu Rumca konuşanlar oluşturur. Bunlar çoğunluk halde Yunanistan'da, küçük azınlıklar halinde ise Makedonya, Arnavutluk ve Bulgaristan'da görülmektedirler. Rumca konuşanların tamamı 9,5 milyon kadardır.

Dördüncü dil grubu Arnavutça konuşanlardan teşekkül etmektedir. Bu grup Arnavutluk, Kosova ve Makedonya bölgesinde çoğunlukta olup sayıları 5 milyon civarındadır.

Beşinci dil grubunu Türkçe konuşanlar meydana getirmektedir ki bunların sayıları 13 milyona yaklaşmaktadır. Bu nüfusun 10 milyon 347 bini Türkiye'nin Avrupa kesimindeki topraklarında (Trakya), 750 bin-1 milyon kadarı Bulgaristan'da, kalanı ise Yunanistan (Batı Trakya), Makedonya (Üsküp, Priştine bölgesi) ve Romanya'da (Dobruca) yaşamaktadır.

Balkanlar'da ayrıca altıncı dil grubu sayılabilecek 3 milyona yaklaşan Macar azınlığın konuştuğu bir dil bulunmaktadır. Bu azınlığın 2 milyonu Romanya'nın Erdel-Transilvanya bölgesine, kalanı ise Sırbistan'ın Voyvodina (Banat) ve Hırvatistan'a yerleşmiş durumdadır.

Bu dilleri konuşan milletlerin yanı sıra bütün Balkan ülkelerinde dağınık göçebe hayatı sürdüren ve sayıları kesin olarak bilinmeyen, fakat 1-3 milyon tahmin edilen Çingene yaşamaktadır. Onların da kendilerine mahsus dilleri vardır, fakat yazıları yoktur. Ayrıca sayıları 350.000'e kadar çıkan Alman ve Rus da Balkanlar'da yaşamaktadır (Karpat, 1992, s. 27).

Balkanlarda dil konusu, özgürlük ve bağımsızlık talepleri de dâhil olmak üzere çeşitli toplumsal grupların şikâyetlerini ve amaçlarını ileri sürebilecekleri uygun bir yolu açtı. 1878'den sonra Balkanlarda Ortodoks Hıristiyanların kendi aralarında alt gruplara ayrılmış olan çeşitli etnik gruplara bölünmüş olduğunun belirtilmesi gerekir. Dolayısıyla Latince konuşan Ulahlar ya da Aromanlar, Slavca konuşan Bulgarlar ve Rumlar şiveleri, adetleri ve sosyal yapılanmaları birbirinden önemli ölçüde farklı olan ve onları farklı milliyetler gibi gösteren gruplara bölünmüşlerdir. Bu ülkelerde bağımsızlıktan sonra kurulan ulusal hükümetlerin görevi, bir şive seçerek bunu ortak ulusal dil olarak bütün ülkede yaygınlaştırmak olmuştur.

Balkanlarda milliyet önce dini bağlılıkla, sonra da dille belirlenir hâle geldi. Osmanlı döneminde "Türk", Müslümanlığı benimsemiş herkes olabilirdi. Müslüman Boşnaklar, Pomaklar, Arnavutlar bir kelime Türkçe konuşmadıkları hâlde Türkiye'ye göç ederek burada yerleşebilirlerdi. "Rum" ise kendisini Rum olarak gören, Türkçe konuşan Karamanlılar da dâhil olmak üzere bütün Ortodoks Hıristiyanlardı. Ateist olmasına karşın Bulgar hükümeti 1980'lerde dinleri nedeniyle Bulgarca konuşan Pomaklar da dâhil olmak üzere Müslüman vatandaşlara ayrım uyguladı.

Balkan Coğrafyasında Nüfusun Dini Yapısı

Balkan Coğrafyası'nda kimlik ve kendini ifade etmede din olgusu, etnik yapı ve lisan kadar önemlidir. Tarihi süreç içinde bölgede hüküm süren Batı Roma, Doğu Roma (Bizans) ve Osmanlı İmparatorlukları yüzyıllarca idare ettikleri ahalinin dini inanışlarının teşekkülünde

etkili rol oynamıştır. Batı Roma'nın varisi bugünkü Vatikan Katolik Hıristiyanlığın, Doğu Roma (Bizans) Ortodoks Hıristiyanlığın, Osmanlı İmparatorluğu ise İslam dininin Balkanlarda yayılmasında öncü rolü oynamıştır. İstanbul şehri, Cumhuriyet'in ilanına kadar Fener Rum Patrikhanesi vasıtasıyla Ortodoks Hıristiyanların, Hilafet merkezi olması sebebiyle de Müslümanların en önemli dini merkezi konumunda idi.

Osmanlı İmparatorluğu'nun gerileme döneminde 17. yüzyıldan itibaren Avusturya-Macaristan İmparatorluğu Katolik Hıristiyanların, Rus Çarlığı da Ortodoks Hıristiyanların Balkanlardaki hamisi olmuşlardır. Bugünkü Balkan devletlerinin oluşmasında ve sınırların belirlenmesinde din olgusunun rolü göz ardı edilemez.

Balkanların en büyük etnik topluluğunu teşkil eden Slavlar, aynı zamanda Ortodoks Hıristiyan olmaları sebebiyle de en büyük dini grubu teşkil ederler. Nitekim Romanya, Moldova, Yunanistan, Bulgaristan, Sırbistan, Makedonya ve Karadağ'daki Slavların ekseriyeti Ortodoks Hıristiyan'dır. Türkiye, Kosova, Arnavutluk ve Bosna-Hersek'te nüfusun çoğunluğu Müslümanlardan oluşur. Hırvatistan ve Slovenya'da ise Katolik Hıristiyanlar çoğunluğu teşkil eder (tablo).

Ülke	Ortodoks Hıristiyan	Müslüman	Katolik Hıristiyan
1.Romanya	86.7	1.1	4.7
2.Türkiye		99.0	
3.Yunanistan	97.6	2.0	
4.Bulgaristan	76.0	11.8	
5.Sırbistan	85.0	3.2	5.5
6.Hırvatistan	4.4	1.3	87.8
7.Bosna-Hersek	31.0	40.0	15.0
8.Moldova	93.34		
8.Arnavutluk	20.0	70.0	10.0
9.Slovenya	2.3	2.4	57.8
10.Makedonya	64.7	33.3	
11.Kosova	4.0	90.0	
12.Karadağ	72.07	19.11	3.44

Tablo 2.

Balkan Ülkelerinde Nüfusun Dini Yapısı (2011)

Romanya

Ukrayna, Moldova, Macaristan, Sırbistan ve Bulgaristan ile sınır komşusu olan Romanya 238.391 km2 yüzölçümü, 19,042,936 nüfusu (Tablo 1) ile Balkanların en büyük ülkesidir (Avcı, 2008, s. 168). Osmanlılar bugünkü Romanya ve Moldova'nın yer aldığı coğrafi sahaya Eflak ve Boğdan ismini vermişti. Osmanlı Devleti, Rumenlere dini ve kültürel yönden büyük serbestlik tanınmıştır. 1877-1878 Osmanlı Rus Savaşına (93 Harbi) Rusların yanında katılan Romanya, Savaş sonrası toplanan Berlin Kongresinde Bağımsızlığı kabul edildi. Romanya II. Dünya Savaşı'ndan sonra Komünizm rejimi ile yönetildikten sonra 2004 yılında NATO, 2007 de ise Avrupa Birliği'ne üye oldu. Romanya nüfusu soğuk savaş döneminden günümüze kadar sürekli bir azalma eğilimi göstermektedir. Bunda doğumların azalmasının yanı sıra dış ülkelere göçler de etkili olmaktadır. Nitekim 1992 sayımında 22.810.035 olan ülke nüfusu, 2002 sayımında 21.698.181, 2011 nüfus sayımında ise 19.042.936 olarak tespit edilmiştir.

Ortodoks Hıristiyanlığın ilk dönemlerinde kurulan Romanya Kilisesi 1885 yılında Otosefel ve 1925 yılında Patriklik olmuştur. Romanya'da devletin bütün inançları tanıdığı ve saygı gösterdiği anayasada belirtilmesine rağmen, Komünist rejim döneminde bile devlet, dinin devletten ayrı olduğu konusunda yasa yayımlamamış bilakis Ortodoks Kilisesi sürekli desteklenmiştir. Devlet milli bayram olarak sadece Ortodoks paskalyayı kabul etmektedir. 2006 yılında yayınlanan rapora göre ülkede 18 dini grup bulunmaktadır. Bunlardan sadece Ortodokslar finansal destek görmektedir. Komünizm döneminde el konulan ve müze olarak kullanılan kiliseler için, geri verilinceye kadar devlet tarafından kira parası ödenecektir, fakat bu uygulama sadece Ortodoks Kilise'si için geçerlidir (Caka, 2010, s. 26).

Macar azınlıklardan oluşan Romen Katolikler Vatikan'dan yardım almalarına rağmen faaliyetlerinin ve haklarının Ortodokslara nazaran kısıtlı olduğu söylenebilir. Yunan Katolikler ise yaşadıkları bölgelerde Ortodoks Kilisesi tarafından zorluklara maruz bırakıldıklarını ifade etmektedirler. Protestan cemaatler, güçlü dış finansman desteğiyle sayıları giderek artmaktadır. Yahudilerin sayısı ise çok azdır.

Romanya Müslümanları Türk, Tatar, Arnavut ve Boşnaklardan oluşmaktadır. Müslümanlar %0.6-0.7 oran ile Balkan ülkeleri arasında Müslüman nüfusun en az olduğu ülkedir. 1920'den sonra Romanya'da biri küçük bir topluluk halinde Adakale'de, diğeri daha kalabalık olarak Dobruca'da iki ayrı Türk-Müslüman grubu mevcuttu. Dobruca'da 1940 yılına doğru 200.000 civarında Türk (% 80) ve Tatarlar'ın (%20) bulunduğu tahmin edilir. 1957'de Paris Antlaşması neticesinde

Dobruca'nın çevre bölgesi Bulgaristan'a verilince Türk ve Müslüman sayısı 50.000 dolayına düştü. Adakale tamamen boşaltıldı. 1989'dan sonraki demokratikleşme sürecinde Türklerin durumunda gelişmeler oldu. 1992 sayımına göre 29.553 Türk, 24.449 Tatar'ın bulunduğu tespit edilmiştir. 2002 sayımında ise Dobruca bölgesindeki Müslüman Türk sayısı 67 000 olarak belirtilmişti (Mihai, 2008, s. 171).

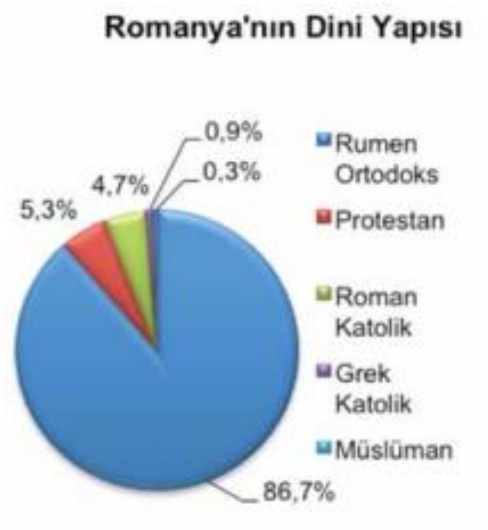
Nüfusun etnik dağılımı 1992-2011 arası dönemde bir miktar değişmiştir. Nitekim Rumenler %89.5'ten %88.6'ya, Macarlar %7.1'den %6.5'e gerilerken, Çingenelerin oranı %1.8'den %3.3'e yükselmiştir.

Romanya'da nüfusun dini dağılımında (2002 nüfus sayımı) Hıristiyan Ortodoks %86.7 ile en büyük çoğunluğu teşkil ederken, Protestan %7.5, Roman Katolik %4.7, diğer (çoğunluğu Müslüman) ve belirlenmemiş %0.9 bilinmeyen %0.1 (şekil:1ve 2). Romanya'da konuşulan lisanlar; Rumence (resmi) %91, Macarca %6.7, Romanca (Çingene) %1.1, diğer %1.2.

Şekil 1.

Romanya'nın Etnik Yapısı

Şekil 2.

Romanya'nın Dini Yapısı

Türkiye

Türkiye Anadolu ile birlikte düşünüldüğünde 814.576 km2 yüzölçümü, 74 milyon 724.269 nüfusuyla şüphesiz Balkanların en büyük ülkesidir. Ancak Balkanların bir parçası olan Türkiye'nin sadece Trakya Yarımadası'na (yüzölçümü 23.764 km2 ve nüfusu 10 milyon 347 bin) bu çalışmada yer verilmektedir (Tablo 1) (TÜİK, 2012).

Türkiye Cumhuriyet döneminde sürekli Balkanlardan göç almıştır. Göçle gelen muhacirler başta İstanbul olmak üzere Trakya'ya, Bursa'ya ve Anadolu'nun çeşitli bölgelerine iskan edilmişlerdir. Balkanlar'dan Türkiye'ye göçle gelen nüfus sadece Türk değil aynı zamanda, Slav ve Arnavut etnik unsurlara mensup Müslümanlardan oluşmaktadır.

Bir Balkan ülkesi olan Türkiye için bölge büyük önem taşımaktadır. Türkiye'nin, bölge ile tarihi, kültürel, akrabalık bağları vardır. Balkanlarda hala önemli miktarda Türk ve Müslüman toplum bulunmaktadır. Hem geçmiş itibariyle hem de Anadolu'ya yerleşen göçmen Türklerin akrabaları olması itibariyle bölgeyi terk etmeyen Evlad-ı Fatihan'lar arasında akrabalık ve sıkı duygusal bağlar vardır. Farklı etnik yapıda olmalarına rağmen din bağı ve ortak Osmanlı Kültürü bu in-

sanları birbirine bağlamaktadır. Balkanlar Türkiye'nin Avrupa'ya açılan kapısı, Türkiye de Balkanlar'ın Gizli Anahtarı olmuştur (Özteke, 2005, s. 14).

Türkiye'nin Trakya kesiminde nüfusun tamamına yakını Türk ve Müslüman'dır. İstanbul'da ve adalarda az sayıda Rum vardır. Ayrıca Şişli-Beyoğlu ilçelerinde Ermeni ve Yahudi azınlıklar da yaşamaktadır.

Yunanistan

Resmi adı Helen Cumhuriyeti olan Yunanistan, Balkan Yarımadası'nın güneyinde yer alan bir Akdeniz ülkesidir. Adalarla birlikte toplam yüzölçümü 131.957 km2'dir. Güneybatıda İyon (Yunan Denizi), güneyde Akdeniz, doğuda Ege Denizinin kuşattığı bir Yarımadadan oluşan asıl ana kara bölümü, kuzeybatıdan doğuya doğru sırasıyla Arnavutluk, Makedonya, Bulgaristan ve Türkiye ile çevrilidir.

Yaklaşık 500 yıl (1364-1829) Osmanlı hakimiyetinde kalan Yunanistan, 1829 da bağımsız bir krallık oldu. Ülkenin ilk çekirdeği en güneyde Mora Yarımadası idi ve burasının yüzölçümü ise 50 000 km² kadardır. Daha sonra elde ettiği toprak kazançları ile bugünkü arazisi olan 131 957 km² sahaya sahip oldu. Ülke, Ocak 1981 de AB'ye tam üye olarak katıldı.

Yunanistan nüfusu son yıllarda yaşlanmakta ve azalmaktadır. Nitekim 2001 sayımında 10.964.020 olan nüfus, 2011 sayımında 10.787.690'a gerilemiştir. Bunda evlilik ve doğum oranlarının düşmesi, boşanmaların artması etkidir. 1923 Lozan antlaşması sonucunda gerçekleşen Nüfus Mübadelesi ile ülke nüfusunun etnik ve dini yapısı önemli ölçüde değişmiştir. Nitekim yaklaşık 500 bin Türk ve Müslüman nüfus Yunanistan'dan Türkiye'ye, 1 milyon 500 bin Rum-Hıristiyan Ortodoks nüfus ise Anadolu'dan Yunanistan'a göç etmiştir.

Ülkede nüfusun etnik yapısının %95'ini Yunanlılar oluşturur. Geriye kalan kesim ise Makedonlar %1.5, Türkler %0.9, Arnavutlar %0.6, Bulgarlar, Ermeniler ve Çingeneler gibi küçük azınlıkları kapsar. Komşu ülkelerden yalnızca Güney Kıbrıs ile Arnavutluk ve Türkiye'de sözü edilecek düzeyde Yunan toplulukları yaşar. Buna karşılık Batı Avrupa, Kuzey ve Güney Amerika ile Avustralya oldukça büyük bir Yunan nüfusu barındırır. Ancak ülke sınırları içinde bulunan Çamerya Arnavutları, Makedonlar ve Türkler Yunan makamlarına göre adeta "yok" azınlıktır.

Yunanistan nüfusunun %97.6 sı Hıristiyan olup, Rum Ortodoks Kilisesi'ne bağlıdır. Türkler, Arnavutlar, Pomaklar ve Çingeneler Müslüman azınlığı teşkil eder ve %1.5-2 civarında bir orana sahiptirler. Türkler genellikle Batı Trakya ile Oniki adada yaşarlar. Resmi dil Yunanca olmakla birlikte ülkede Arnavutça, Türkçe ve Makedonca gibi çeşitli diller ve lehçeler konuşulur.

Batı Trakya'daki nüfusun büyük çoğunluğunu Türklerin oluşturması nedeniyle Batı Trakya Türkleri İstanbul'daki Rumlara karşılık olarak 1923-1924 Türkiye-Yunanistan Nüfus Mübadelesinden muaf tutulmuşlardır.

Şehirler	Türk	Yunan	Bulgar	Yahudi	Ermeni
Gümülcine	59,967 %74.8	8,834 %11.0	9,997 %12.5	1,007 %1.3	360 %0.4
Dedeağaç	11,744 %42.7	4,800 %17.5	10,227 %37.2	253 %0.9	449 %1.6
Sofulu	14,736 %46.4	11,542 %36.3	5,490 %17.3	-	-
İskeçe	42,671 %81.7	8,728 %16.7	522 %1.0	220 %0.4	114 %0.2
Toplam	129,120 %67.4	33,910 %17.7	26,266 %13.7	1,480 %0.8	923 %0.5

Tablo 3.

1923 Yılında Batı Trakya Nüfusu

Yunanistan'ın resmî rakamlarına göre Batı Trakya'da 49.000 Türk (Batı Trakya'da yaşayan Müslüman nüfusu 98.000) ve resmî olmayan tahmine göre ise, 130.000 Türk yaşamaktadır. Batı Trakya'daki Kültür ve Eğitim derneklerinin tahmin ettiği rakam ise 150.000'dir. Batı Trakya Türk Azınlığı 1923'te Batı Trakya nüfusunun %67.4'ünü oluştururken, günümüzde bu oran %30'lara gerilemiştir. Nüfus mübadelesinin dışında tutulmasına karşılık Türk nüfus oranının azalması dikkati çekmektedir. Aynı zamanda AB üyesi ülke vatandaşı olan Batı Trakya Türk Azınlığı, ikili ve çok taraflı Anlaşmalarla garanti altına alınmış Azınlık haklarını kullanamamaktadır.

Şekil 3.

Yunanistan'ın Etnik Yapısı

Şekil 4.

Yunanistan'ın Dini Yapısı

Bulgaristan

Balkan yarımadasının doğusunda bulunan Bulgaristan, kuzeybatıdan güneydoğuya doğru Romanya, Sırbistan, Makedonya, Yunanistan ve Türkiye ile komşudur. Yüzölçümü 110.910 km2 nüfusu 7 milyon 364 bindir (Tablo 1).

İlkçağda Bulgaristan toprakları Traklar başta olmak üzere çeşitli yarı göçebe kavimlerin yurdu konumundaydı. Aslen Türklüğe yakın bir Ural-Altay kavmi olan Bulgarlar ise yedinci yüzyıldan itibaren Balkan yarımadasının kuzeydoğu kenarından içeri girdiler ve bir taraftan yerli halk diğer taraftan kendileri gibi göçebe birtakım güney Slav kavimleriyle karıştılar. On üçüncü yüzyılda yayılma sahaları Arnavutluk'a kadar uzanan bir Bulgar Krallığı kurulmuştu. Bulgaristan 1393'te Osmanlı İmparatorluğu'nun idaresine girdi ve bu hakimiyet kesintisiz olarak 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar sürdü. 1878 Osmanlı-Rus Savaşından sonra kuzey yarısı, Osmanlı Devletine bağlı Bulgar Prensliği oldu; güney yarısı ise özerkliğe sahip Doğu Rumeli vilayetimiz haline geldi. 1908'de bu iki bölge birleştirilerek bağımsız Bulgaristan Krallığı kurulmuştu. 1946-1989 arası ülke tek partili sosyalist düzenle yönetildi. Ancak aynı tarihte Doğu Bloğunun dağılmasıyla, ülke batıya yöneldi. 2007'de AB'ye tam üye oldu.

Bulgaristan'ın nüfusu 1990 sonrası dönemde hızla azalma eğilimi göstermektedir. Nitekim 1989 sayımında 9.009.018 olan ülke nüfusu, 2001 sayımında 7.932.984, 2011 sayımında ise 7.364.570'e gerilemiştir.

Nüfusun etnik yapısında Bulgarlar %84.8, Türkler %8.8 ve Çingeneler %4.9 ile üç ana unsuru teşkil eder (2011). Ancak, Bulgar hükümeti Makedonları etnik bir azınlık olarak görmemekte, onları etnik olarak Bulgar kökenli saymaktadır. Bulgarlar ve Türklerin nüfusunda kısmi bir azalma olurken, Çingenelerin oranı (1989-2011 arası dönemde) 3.7'den 4.9'a yükselmiştir. Bulgarlar doğum oranının çok düşük olmasından, Türkler ise Türkiye başta olmak üzere ülke dışına son yüzyılda sürekli göç vermesinden dolayı nüfusları azalmaktadır.

Bulgaristan Balkanlarda en büyük Türk azınlığın yaşadığı ülkedir. Türklerin en yoğun olduğu bölgeler kuzeyde Dobruca ve Deliorman, orta kesimde Filibe ve Kızanlık ovaları ile güneyde Kırcaali ve Mestanlı yöreleridir (Güner & Ertürk, 2005, s. 47).

Bulgaristan'da nüfus dini olarak Ortodoks Hıristiyan %76.0, Müslüman %11.8, Protestan %1.1, Rum Katolik %0.8, diğer 0.2 olarak tespit edilmiştir (2011).

Bulgaristan Patriği ve Ortodoks Kilisesi ilk kurulan ve dünyanın önemli Ortodoks kiliselerinden biridir. Kuruluşu IX. yüzyıla dayanan Bulgar Ortodoks Kilisesi 1870 yılında Fener Patrikhanesinden ayrılmış ve 1961 yılında Patriklik sıfatını kazanmıştır (Benlisoy & Macar, 1996, s. 14). Bugün de yaklaşık 7.36 milyonluk Bulgaristan nüfusunun %85'i bu kiliseye bağlıdır.

Bulgar Müslümanları genelde Türkler ve Pomaklardan oluşmaktadır. Ayrıca Çingenelerin bir kısmı da Müslüman'dır. Müslümanlar 1946 yılındaki nüfus sayımına göre Bulgaristan nüfusunda %13.35'lik bir oran teşkil etmekteydi. Ülkede bu kadar Müslüman'ın olmasını sindiremeyen Komünist Bulgarlar 1980'li yıllardan itibaren bir "Bulgarlaştırma" süreci başlatmışlardır (Popoviç, 2001, s. 185). Bunun sonucu olarak Müslümanlar Türkiye'ye göç etmeye mecbur kalmış, 1989 yılında yaklaşık 300 bin Türk, Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç etmiştir.

Bulgaristan'da Katolikler yaklaşık 70.000 kişilik bir kitleyi oluşturuyorlar. Ayrıca Protestan cemaatler de mevcuttur ve son yıllarda misyonerlik faaliyetleri oldukça artmıştır. Diğer bir grup ta sayıları yaklaşık 20.000 -30.000'i bulan Ermeni Kilisesi mensuplarının oluşturduğu kitledir.

Yüzyıllarca Bulgaristan'da yaşamış Yahudiler günümüzde de mevcudiyetlerini sürdürmektedir. Yahudiler bu ülkede sosyal ve dini bakımdan son derece rahattır ve halen Bulgaristan ile İsrail arasındaki ilişkiler çok iyidir. Tahminlere göre Bulgaristan'da Yahudilerin sayısı 5000 civarındadır. En büyük sinagogları ise başkent Sofya'dadır (Caka, 2010, s. 17-18).

Ülkede konuşulan lisanlar, Bulgarca resmi dil %85.2, Türkçe 9.1, Rumence %4.2 diğer %1.5 (2011).

Şekil 5.

Bulgaristan'ın Etnik Yapısı

Şekil 6.

Bulgaristan'ın Dini Yapısı

Sırbistan

Sırbistan, kuzeyde Macaristan, doğuda Romanya ve Bulgaristan, güneyde Makedonya ve Arnavutluk, güneybatıda Karadağ, batıda Bosna-Hersek ve Hırvatistan ile komşudur. II. Dünya Savaşı'ndan sonra 6 cumhuriyet ve 2 özerk bölgeden oluşan Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti kuruldu. Federasyonun 1992'de dağılması üzerine, 4 Şubat 2003'te Sırbistan-Karadağ adında federal bir cumhuriyet kuruldu. 21 Mayıs 2006'da yapılan referandumda Karadağ halkının bağımsızlık yönünde oy kullanması sonucu, 3 Haziran 2006'da Karadağ Cumhuriyeti'nin ayrılmasıyla ülke Sırbistan adını aldı. Kuzeyde, Osmanlı döneminde Banat olarak isimlendirilen, Macar azınlığın yaşadığı merkezi Novi Sad şehri olan Voyvodina (Vojvodina) bölgesi özerk statüye sahiptir.

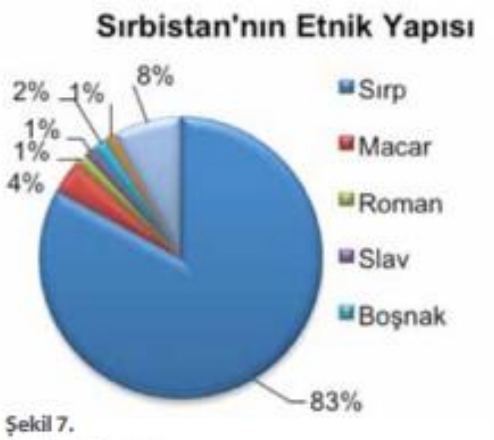
Sırbistan'ın nüfusu 2002 sayımında 7 milyon 498 bin iken, 2011 de 7 milyon 120 bine gerilemiştir. Ülkede en yoğun nüfuslu sahalar Morova vadisi boyunca Niş-Belgrat arası ve kuzeyde Novi Sad ve Subotica şehirlerinin yer aldığı Voyvodina bölgesidir. Nüfus yoğunluğu başkent Belgrat ile kuzeyde Macar sınırındaki Subotica şehirleri arasında kalan sahada ülke ortalamasının üzerindedir. Nüfusun yarıdan fazlası (%52) şehirlerde yaşar. II. Dünya Savaşı'ndan sonra Voyvodina bölgesindeki Macar kökenli nüfus ülkelerine göçe zorlanmıştır. Yugoslavya'nın dağılmasıyla ülke içinde ve Cumhuriyetler arasında göçler olmuştur. Ayrıca ekonomik nedenlerle batı Avrupa ülkelerine de işgücü göçü olmaktadır.

Ülkenin orta kesiminde yer alan başkent Belgrat (1 milyon 576 bin) ile kuzeyde Novi Sad (299 bin 294) şehirleri Tuna nehri boyunca sıralanan en büyük yerleşim birimleridir. Güneyde Niş (250 bin 518) şehri ise Morova ırmağı kıyısında önemli ulaşım yolları üzerinde yer alır. Novi Pazar (Yeni Pazar 85 bin 996 nüfus) ise Sancak bölgesinin en büyük şehri, kültür ve alışveriş merkezidir.

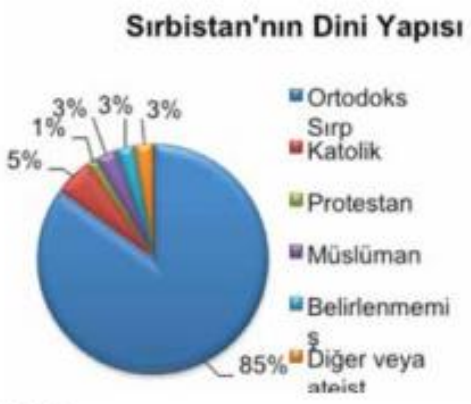
Nüfusun etnik yapısında 2002 nüfus sayımına göre Sırplar %82.9 ile çoğunluktadır; Macarlar %3.9, Boşnaklar %2.1 oranıyla başlıca diğer topluluklardır. Dini yapıda Ortodoks Hıristiyanlar (Sırp) %85, Katolik Hıristiyanlar (Macar) %5.5, Müslümanlar (Boşnak, Arnavut, Türk) %3.2'lik oran ile ilk üç sırayı teşkil eder. Müslümanlar çoğunlukla Karadağ sınırındaki Sancak bölgesinde yaşar (%78.3) ve aralarındaki en büyük etnik topluluk Boşnaklardır (Kurt, 2009, s.120-121).

Voyvodina özerk bölgesinde nüfusun %65'ini Sırplar oluşturmakta, Macarlar ise %14.3 ile azınlıktadır. Makedonya sınırındaki Preşevo şehrinde ise Arnavutlar nüfusun çoğunluğunu oluşturur.

Sırpça (resmi) %88.3 ile en fazla konuşulan dildir. Macarca %3.8, Boşnakça %1.8, Romanca (Çingene) %1.1, diğer %4.1, bilinmeyen %0.9 (2002 genel nüfus sayımı).

Şekil 7.
Sırbistan'ın Etnik Yapısı

Şekil 8.
Sırbistan'ın Dini Yapısı

Hırvatistan

Eski Yugoslavya Federasyonu'nun dağılmasıyla 25 Haziran 1991'de bağımsızlığını kazanan Hırvatistan, Adriya Denizi'ne kıyısı olan bir Balkan ülkesidir. Doğusunda Bosna-Hersek ile Karadağ, kuzeydoğusunda Sırbistan, kuzeyinde Macaristan ve kuzeybatısında Slovenya ile komşudur. Bağımsızlık sonrası çizilen sınırlar neticesinde Hırvatların yaklaşık beşte biri ülke dışında kalmıştır. Bunların büyük kısmı Bosna Hersek'tedir. Hırvatları, Sırplardan ayıran en önemli özellik, Katolik mezhebine bağlı olmalarıdır.

Hırvatistan, nüfusu yaşlanan ve azalan bir ülkedir. 1991'de 4.7 milyon olan nüfusu, 2011 sayımında 4 milyon 290 bine gerilemiştir (Tablo 1). 1991 yılından beri ülkedeki ölüm oranı sürekli olarak doğum oranını geçmektedir. Ülkedeki nüfusun azalmasında 1991-1995 arası vuku bulan Sırp-Hırvat savaşının da etkisi vardır.. Savaş boyunca birçok kişi yerinden olmuş ya da göç etmiştir. 1991'de Sırpların çoğunlukta olduğu bölgelerdeki 400.000'den fazla Hırvat ve diğer Sırp olmayan etnisiteler ya bulundukları yerlerden Sırp güçleri tarafından uzaklaştırılmış ya da şiddetten kaçmak zorunda kalmıştır.

Hırvatistan nüfusunun etnik yapısında Hırvatlar %89.6 ile en büyük grubu teşkil eder. Geriye kalan nüfusun %4.5 ini Sırplar ve %5.9'unu başta Boşnaklar olmak üzere, Macarlar, İtalyanlar, Slovenler, Almanlar, Çekler, Romanlar ve diğerleri teşkil eder (2011 sayımı).

Hırvatistan Balkan ülkeleri içinde en fazla Katolik hıristiyan nüfusa sahip ülkedir. Hırvatistan nüfusunun dini yapısı; Roman Katolik (Hırvatlar) %87.8, Ateizm ya da Agnostisizm %5.2, Hıristiyan Ortodoks (Sırplar) %4.4, Müslüman (Boşnaklar) %1.3, Protestan %0.3, diğer bilinmeyen %0.9 (2011).

Hırvatça (resmi) %96 ile en yaygın konuşulan dildir. Azınlık gruplar arasında da ana dillerini konuşanlar vardır. Sırpça %1, diğer ve belirlenmemiş (İtalyanca, Macarca, Çekçe, Slovakça ve Almanca) %2.9 (2011 sayımı).

Şekil 9.
Hırvatistan'ın Etnik Yapısı

Şekil 10.
Hırvatistan'ın Dini Yapısı

Bosna-Hersek

Eski Yugoslavya Federasyonu'nun dağılmasıyla bağımsızlığını ilan eden Bosna-Hersek'in kuzeyinde ve batısında Hırvatistan, doğusunda Sırbistan ve güneyinde Karadağ yer alır. Adriya denizinde 20 km'lik kıyısı vardır.

Bosnalıların Müslüman olması, kırsal alana göre şehirlerde çok daha hızlı ve geniş kapsamlı bir biçimde gerçekleşmiştir. Bu nedenle, Bosna-Hersek'te Müslümanlar "şehirli" kültürü temsil ederler. Saraybosna, Müslümanların bu yüksek kültürünün bir ürünüdür. Osmanlı döneminin en çarpıcı özelliklerinden biri ise, bölgeye tam bir huzur ve istikrar getirmiş olmasıdır. Osmanlı yönetimindeki Balkanlar'da, etnik çatışmalar, iç savaşlar görülmez.

Slav ırkının dinsel ayrışması, Roma İmparatorluğu'nun dağılmasından hemen sonra başlamaktadır. Hırvatlar Roma'daki papalığa bağlı Katolik Kilisesi'ne bağlılıklarını sürdürürken, Sırplar bölgenin yeni hakimi Bizans İmparatorluğu'nun etkisiyle Konstantinopolis Patrikliği'ne bağlanarak, Hıristiyanlığın Ortodoks mezhebini benimsemişlerdir. Bir başka deyimle Slavlar'ın batıda olanları Roma'ya bağlı Katolik, doğuda olanları İstanbul'a bağlı Ortodoks'tur, Bosnalılar ise Bogomil mezhebini seçmişlerdir. İki kiliseden de bağımsız bir yapıya sahip olan Bogomiller, 14. ve 15. yüzyıllarda topluca İslam'a geçmişlerdir (Bugünkü Müslüman Boşnaklar, Bogomillerin torunlarıdır). Osmanlı yönetimi döneminde, Bosna-Hersek nüfusunun büyük bir bölümü İslamiyet'i kabul etmiştir. Böylece, bölgede çok karmaşık bir sosyal ve ekonomik yapılanma ortaya çıkmıştır. Aynı etnik temelden gelen ve aynı dili konuşan insanlar, dinlerine göre (Müslümanlar, Ortodoks Hıristiyanlar ve Katolikler olarak) üç ayrı gruba bölünmüşlerdir.

1626 yılında Bosna'yı ziyaret eden bir gözlemci, ülkedeki Katolik sayısının 250 bin civarında olduğunu, Müslüman nüfusun ise Hıristiyanların toplamından daha fazla olduğunu yazar. 1624'te Bosna'yı dolasan Arnavut rahip Peter Masarechi ise, ayrıntılı bir rapor hazırlayarak ülkede; 150 bin Katolik, 75 bin Ortodoks ve 450 bin Müslüman yaşadığını bildirmiştir. Nüfus kütüklerinde "İvan'ın oğlu Ferhad" ya da "Mihailo'nun oğlu Hasan" gibi isimler göze çarpar.

Bosnalıların Müslüman olması, Osmanlı baskısı ile gerçekleşmiş değildir. Osmanlı Devleti, farklı dini cemaatlerin bir arada yasamasını sağlayan "millet" sistemini uygulamakta ve dolayısıyla fethettiği ülkelerdeki halkları din konusunda serbest bırakmaktadır. Buna karsın, bazıları, Bosnalıların Müslüman olmasını ekonomik nedenlere bağlamışlardır. Balkan uzmanı Noel Malcolm'a göre bu da yanlıştır; çünkü "Osmanlı toplumunda zengin olmak için Müslüman olmak gerekmemektedir".

19. yüzyılda, bölge insanlarının bağlı oldukları dinler, bölgedeki ulusal kategorilerin temelini teşkil etmiştir (Boşnaklar, Hırvatlar ve Sırplar). Bu aynı zamanda, bölgede üç değişik kültürel oluşuma neden olmuştur. Boşnaklar, Türk-İslam kültürünü benimseyip, bu kültüre kendi yaratıcılıklarını da katarken, Sırplar Bizans ve Slav kültürünü, Hırvatlar ise Katolik Hıristiyan kültürünü benimsemişlerdir. İspanya ve Portekiz'deki Musevilerin, 1492 yılındaki "Büyük Göç"ünden sonra, Bosna-Hersek kültürünün dördüncü unsuru olan Sephardic-Museviler de 1496 yılından itibaren bölgeye yerleşmeye başlamışlardır.

Karmaşık etnik yapısı, renkli kültürü, çeşitli dil ve din yelpazesi, Bosna-Hersek nüfusunun karakteristik özelliğidir. O yüzden biz Bosna-Hersek için çeşitli kültürleri bir arada barındıran, çok dinli ve çok dilli bir etnik mozaik ülkesi demekteyiz. 1991 verilerine göre Bosna-Hersek nüfusunun %43.5'ini Boşnaklar, %31.2'sini Sırplar, %17.4'ünü Hırvatlar ve %7.9'unu ise diğer milletler oluşturmaktadır. Şunu da belirtmemiz gerekir ki, son on yılda gerçekleşen savaş ülkenin etnik yapısında büyük değişikliklere yol açmıştır. Bu durum özellikle Bosna-Hersek'in doğu ve kuzeybatı bölümü ile doğu Hersegovina bölümünde belirgin bir şekilde gözlenmektedir (Kondo, 2003, s. 75-78).

1992-1995 yılları arasında süren iç savaştan sonra Dayton Barış antlaşması ile iki bölümden oluşan yeni Bosna-Hersek Devleti kuruldu. Bunlardan Boşnak-Hırvat Federasyonu ülke yüzölçümünün %51'ini (26.076 km2), Sırp Cumhuriyeti ise %49'unu (25.053 km2) kapsamaktadır. Boşnak-Hırvat Federasyonunun başkenti Saraybosna'dır ve nüfusu 2 milyon 300 bindir. Bosna Sırp Cumhuriyetinin Başkenti Banya Luka'dır.

Boşnak-Hırvat Federasyonu'nun da ise etnik dağılım ise şu şekildedir: Boşnaklar %52, Hırvatlar %22, Sırplar %18, Diğerleri %8 Bosna Sırp Cumhuriyeti'nin etnik

yapısı ise; Sırplar %56, Boşnaklar %28, Hırvatlar %9 şeklindedir.

Yukandaki oranlardan da anlaşıldığı üzere, Bosna-Hersek Federasyonu'nda nüfusun büyük bölümünü sırasıyla Boşnaklar, Hırvatlar ve Sırplar oluştururken, Sırp Cumhuriyeti'nde ise bu Sırp, Boşnak ve Hırvat olarak sıralanmaktadır

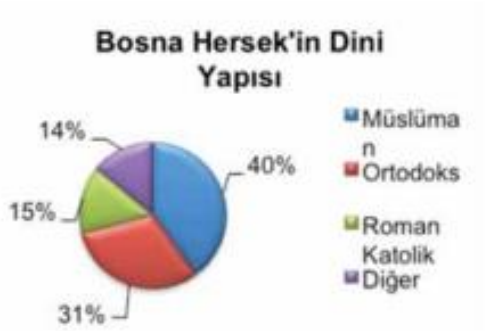
2000 yılı nüfus verilerine göre Boşnaklar %48, Sırplar %37.1, Hırvatlar %14.3 ve diğer %0.6. Boşnak etnik bir terim olup, dini bakımdan da Müslüman olarak ifade edilir. Dini inanışlara göre ülkede yaşayanların % 40'ı Müslüman (Boşnaklar), %31'i Ortodoks Hıristiyan (Sırplar), ve %15'i Roman Katolik (Hırvatlar), ve diğer etnik unsurlar %14'lük bir oran teşkil eder. Müslümanlar çoğunlukla merkezde, kuzey ve batıda (Bihaç ve Kladuşa çevresinde).

Bu bölgede konuşulan diller ise Boşnakça (resmi), Hırvatça (resmi), Sırpçadır.

Bosna-Hersek Eski Yugoslavya cumhuriyetleri içinde etnik bakımdan en karışık olanıdır. Boşnak adı verilen Slav asıllı Müslümanlar nüfusun % 43'ünü oluşturur. Sırpların oranı %31, Hırvatların %17'dir. Diğer %9'luk kısmı Karadağlılar, Çingeneler, Türkler, Makedonlar ve başka küçük etnik gruplar teşkil eder. Genellikle Sırplar Ortodoks, Hırvatlar Katolik'tir. Bosna-Hersek'te Sırplar ülkenin doğu ve kuzeyinde, Hırvatlar ise ülkenin batı ve güneyinde çoğunluktadır.

Şekil 11.
Bosna-Hersek'in Etnik Yapısı

Şekil 12.
Bosna-Hersek'in Dini Yapısı

Moldova

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra kurulan (1991) Moldova Cumhuriyeti, kuzey, güney ve doğudan Ukrayna, batıdan Romanya ile komşu olup 33 845 km2 yüzölçümüne ve 3.383.332 (2004 sayımı) nüfusa sahiptir. Başşehri 770.000 nüfuslu Kişinev'dir.

Moldova kilometrekareye düşen 120 kişiyle birçok Avrupa ülkesinden daha kalabalıktır. Bunun sebebi, XIX. yüzyıl boyunca özellikle güney kesimlere Rusya'nın diğer bölgelerinden yapılan göçlerdir. Bu dönemde Ukraynalı, Rus ve Sırp gruplar Besarabya göç ederken 160.000 dolayında Bulgar ve Gagauz Türkü de buraya gelmiştir. Bağımsızlık sonrası dönemde sosyal ve ekonomik krizlerden dolayı azalma eğilimine giren nüfusun yaklaşık yarısı köylerde yarısı da şehirlerde oturmaktadır. Etnik yapının dağılımı ise %69.6 Moldovan, %11.2 Ukraynalı, %9.4 Rus, %3.8 Gagauz, %2 Bulgar, %1.9 Rumen ve %1.5 oranında Alman, Polonyalı, Çingene şeklindedir. Resmi dil Latin harfleriyle yazılan Romence olmakla birlikte özellikle şehirlerde yaşayan halk günlük hayatında hala Rusça kullanmaktadır; Bulgarca ve Gagauz Türkçesi konuşulan diğer dillerdir (Üçışık, 2005, s. 235). Halkın %93.4'ü Ortodoks Hıristiyan, %1.89 Protestan'dır (Babtist Hıristiyan). Az sayıda Katolik Hıristiyan ve Musevi de vardır.

Gagauz Yeri Özerk Cumhuriyeti: Moldova Cumhuriyeti 21 Mart 1995 tarihinde ülkenin güneyinde Gökoguz Bölgesi oluşturulmuştur. Gökoguz Özerk Bölgesi'nin

toplam yüzölçümü 1800 km2 dir. Nüfusu 1989'da 180 bin kadardı, 2001 yılında ise 200 bin civarında olduğu tespit edildi. Gagauz Özerk Bölgesi Moldova'nın yüzölçümünün %5.3'ünü teşkil etmesine karşılık, toplam nüfusun % 3.7'sini oluşturmaktadır. Özerk bölge içinde yaşayan toplam nüfusun yaklaşık % 80'ini Gökoguz Türkleri oluşturur. Diğer grupların oranları ise şöyledir; Ruslar %7, Moldovalılar %5, Bulgarlar %4.6, Ukraynalılar %2.8 kadardır. Özerk Bölgenin başkenti Komrat olup, resmi dil olarak Gökoguz dili, Rusça ve Moldovacadır. Başkent Komrat yaklaşık 35 000 nüfuslu bir yerleşme merkezidir. Çadır, Lunga, Vulganeş şehirlerinin yanı sıra 29 da köy yerleşmesi vardır (Özey, 2006, s. 308-312).

Arnavutluk

Arnavutluk, Balkan Yarımadası'nın batısında, Adriya Denizi'nin güneydoğusunda yer alır. Kuzeyde Karadağ, kuzeydoğuda Kosova, doğuda Makedonya ve güneyde Yunanistan ile sınırı vardır.

Yaklaşık 500 yıllık Osmanlı hakimiyetini, önce bir bağımsızlık dönemi (1912-1939), ardından İtalyan ve Alman işgali (1943-1944) izledi. II. Dünya Savaşı'nın hemen ardından Arnavutluk, Enver Hoca'nın önderliğinde yeniden bağımsızlığını kazandı. Kırk yılı aşkın bir süre komünist bir rejimle yönetilmesinden sonra, 1990'da ülkede demokratik rejime geçilmiştir.

Arnavutluk'un nüfusu soğuk savaş sonrası dönemde azalma eğilimi göstermektedir. Nitekim 1989 sayımında 3 182.417 olan ülke nüfusu, 2001 sayımında 3.069.275'e gerilemiş, 2011 sayımında ise 2.831.741 olduğu tespit edilmiştir (Tablo 1). Nüfus azalmasında en önemli faktör ekonominin son çeyrek yüzyılda adete iflas etmesi sebebiyle başta İtalya olmak üzere dış ülkelere ekonomik sebeplerle olan göçlerdir.

Arnavutluk nüfusunun tamamına yakını Arnavutlardan oluşur. Arnavutların yaklaşık üçte biri bugün Arnavutlukta yaşamaktadır. Günümüzde sadece Balkan ülkelerinde (Kosova, Makedonya, Karadağ, Yunanistan, Sırbistan, Bulgaristan ve Türkiye'de) yaşayan Arnavutların sayısı yaklaşık Arnavutluk nüfusu kadardır.

Nüfusun etnik dağılımı; Arnavut %95,3, Çingene %2,5, Yunan %1,8, diğer etnik unsurlar Slav kökenli Makedon %0.14, Sırp, Karadağlı, Bulgar vb. oluşmuştur (Akman, 2006, s. 111-112, 172-173). Arnavutluk içindeki en önemli azınlık grubu Yunanlılardır. Politik olarak farklı sayılar verilmekle birlikte resmi olarak nüfusun %1.8'ini oluşturdukları belirtilmektedir. Arnavutluk sınırları içinde ikinci önemli azınlık grubu Makedonlardır ve sayıları 20.000 olarak tahmin edilmektedir. Arnavutlukta bulunan Makedonlar, Bulgarlar, Çingeneler, Yahudiler, Karadağlılar, Sırplar, Ulahlar ve Türklerin oluşturduğu toplam azınlık ülke genel nüfusunun ancak %2'sine ulaşmaktadır. Makedon ve Bulgar kökenli nüfus genel olarak Yunanistan ve Makedonya sınırındaki Prespa gölü çevresinde bulunmaktadır. Ulahlar, Pindus dağları, Fier bölgesi, Korçe ve Vlore'de Yahudiler Tiran, Vlore ve Korçe'de, Çingeneler ise tüm ülkeye yayılmış şekilde yaşamaktadırlar.

Arnavutluk nüfusu dini bakımdan %70'i Müslüman, %20'si Ortodoks Hıristiyan, %10'u Roman Katolik'tir. Müslüman Arnavutlar ülkenin orta kesiminde, Ortodoks Arnavutlar güneyde Yunanistan sınırında, Katolikler ise kuzeyde İtalya sınırında yoğun olarak yaşarlar.

Yirminci yüzyılın başında Türkiye'den sürülen Bektaşiler dergahlarını Arnavutluk'a taşıyarak ülkede oldukça yayılmışlardır. Ancak Arnavutluk'un günümüz nüfusunun dinlere göre yüzdelik dağılımı tahminidir. Çünkü 1967'de Enver Hoca'nın Komünist idaresinde Arnavutluk'taki bütün cami ve kiliseler kapatıldı ve dini ibadetler yasaklandı. Ancak, 1990'ın Kasım ayında Arnavutluk Hükümetinin verdiği özel izinle dini serbestlik başladı.

Arnavut Müslümanlar 1991'de örgütlenerek Arnavut İslam Birliği'ni kurmuş, 1993 yılında da İslam İşbirliği Örgütüne kabul edilmiştir. 1991'den sonra Arnavutluk'a Arap ülkelerinden ve Türkiye'den hizmet etme gayesiyle gelen hayır kurumları ve çeşitli sivil toplum örgütlerinin yaptığı çalışmalar neticesinde nispi bir gelişme olsa da, 1934-39 yılları arasındaki krallık dönemine göre bugünkü Arnavut Müslümanlarının durumu daha geri durumdadır.

Dini hayatın yetersiz olduğu Arnavutluk'ta son dönemlerde bazı iç ve dış çevrelerin kışkırtmaları neticesinde şimdiye kadar Müslüman-Bektaşi olarak kendilerini tanımlayan Arnavut Bektaşiler, son dönemde kendilerini farlı bir dine mensup gibi görmeye başlamışlardır. Böylece Bektaşiler Müslüman sayılmayınca ülkedeki Müslüman nüfus oranı %48'e düşecek ve çoğunluğu kaybetmiş olacaklardır. Kesin olmamakla

birlikte Arnavutluk'ta Bektaşilerin oranı Müslüman nüfusun %18 ile 23'ünü teşkil etmektedir.

Ortodoks Arnavutlar yaklaşık %20'lik bir orana sahiptir ve güneyde Yunanistan sınırında yoğun olarak yaşarlar. Ortodoks Arnavutlar Katoliklere Müslümanlardan çok daha eski düşmandır. Arnavutluk Ortodoks Kilisesi dinden ziyade etnik faaliyetlerde bulunur. Bu Kilisenin Başpiskoposluğu'na atananların genelde Yunan asıllı olması bunun bir delilidir. Yunanistan ülkesinde yaşayan Arnavutlan Kilise marifetiyle asimile etmeye çalışırken diğer yandan da Arnavutluk siyasetinde etkili olmaya çalışmaktadır. Arnavutluk'un ekonomik sıkıntıları ve uluslararası kamuoyunun bilgisiz kalması bu konu üzerinde Yunanlıların tavrının değişmeden kalmasının ardındaki en büyük sebeptir (Mandacı & Erdoğan, 2001, s. 38-39).

Arnavutluk Dinler Komisyonu başkanının açıklamış olduğu resmi rapora göre, çoğunluğunu Protestan cemaatlerin oluşturduğu 180 dini faaliyet gösteren organizasyon vardır. Fakat bu belirtilen resmi rakamın çok üzerinde kayıt dışı gayri resmi çalışan misyonerler teşkilatlan mevcuttur. Nitekim ABD'nin hazırlamış olduğu ve Tiran elçiliği tarafından yayınlanan rapora göre, 2004 yılında 1084 misyoner Arnavutluk'ta oturma izni almıştır. Genelde bunların çoğunluğu Protestan cemaatlere mensup misyonerlerdir (Caka, 2010, s. 13).

Katolik Arnavutlar ülke nüfusunun %10'unu oluşturmakla birlikte, İtalya'nın da desteğiyle ülkenin gidişatında çok etkilidir. Kuzeyde Arnavut Alpleri, Puka, Mirdita şehirleri, Lezha bölgesinin kırsal kesimi ile İşkodra bölgesinin bir kısmında yaşayan Arnavutların çoğunluğu Katolik'tir. Misyonerlik faaliyetlerini etkin şekilde sürdüren Katolikler, ülke yönetiminde, sağlıkta, eğitimde, ticarette, medyada ve hayatın birçok alanında çok önemli bir yere sahiptir.

Şekil 13.
Arnavutluk'un Etnik Yapısı

Şekil 14.
Arnavutluk'un Dini Yapısı

Slovenya (25 Haziran 1991)

Slovenya, Balkan Yarımadası'nın en batı ucunda yer alır. Adriyatik Denizi'nde dar bir kıyı şeridi olan Slovenya'nın, güney ve doğusunda Hırvatistan, kuzeydoğusunda Macaristan, kuzeyinde Avusturya ve batısında İtalya yer alır. Yugoslavya Federasyonu'nun dağılmasıyla 25 Haziran 1991 yılında bağımsızlığına kavuşan Slovenya, 20.251 km² yüzölçümü, 2.057.630 nüfusu (2011) ile kültür ve sosyal yapı bakımından bir Orta Avrupa ülkesi görünümündedir.

Ülke nüfusunun etnik gruplara dağılımında; Sloven %83.1, Sırp %2, Hırvat %1.8, Boşnak %1.1, diğerleri %12 teşkil eder. Slovence resmi dildir ve nüfusun %91.1'nin de anadilidir. Sırpça-Hırvatça konuşanların oranı %4.5, %4.4 diğer diller mesela İtalyan ve Macarların oturduğu belediyelerde İtalyanca ve Macarca dilleri gibi. Dini olarak, Hıristiyan Katolik (Hırvatlar) %57.8 ile en büyük topluluğu oluşturur. Müslüman (Boşnaklar) %2.4, Hıristiyan Ortodoks (Sırplar) %2.3 tür. Ayrıca ülkede hiçbir dine mensup olmadığını belirtenlerin oranı da oldukça fazladır. Yugoslavya'nın dağılmasından sonra bölgeye gelen, Boşnak, Sırp ve Hırvat göçmenlerin oranı %6 civarındadır. Istria bölgesinde İtalyanlar, Prekmurce yöresinde Macarlar'dan başka Arnavut ve Çingeneler diğer azınlıkları oluşturur (Akman, 2006, s. 132).

Şekil 15.

Slovenya'nın Etnik Yapısı

Şekil 16.

Slovenya'nın Dini Yapısı

Makedoya

Makedonya'nın yüzölçümü 25.333 km2, nüfusu 2.057.284, başkenti Üsküp'tür (Tablo 1). Makedonya kuzeyde Sırbistan ve Kosova, batıda Arnavutluk, güneyde Yunanistan, doğuda Bulgaristan ile komşudur. Yugoslavya'nın dağılması ile Eylül 1991'de bağımsızlığına kavuşan Makedonya, Yunanistan'ın itirazı sonucu Birleşmiş Milletler tarafından 1993'de Makedonya Eski Yugoslav Cumhuriyeti adıyla tanınmaktadır.

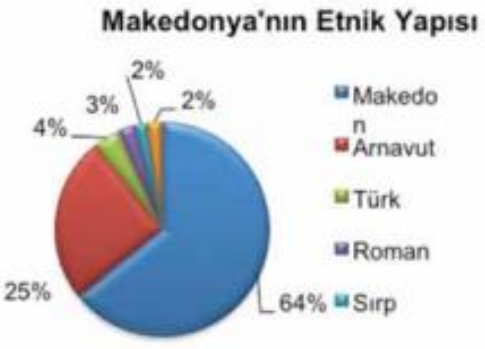
Osmanlı'nın 500 yılı aşan yönetiminde kalan Makedonya yüzyıl öncesine kadar Anadolu'nun birçok yöresinden daha fazla Türk ve Müslüman unsurların hakim olduğu bir coğrafya idi. Balkan Savaşı (1911) öncesinde Üsküp, Ohri, Struga vb. birçok yerleşim birimi tipik birer Türk ve Müslüman şehri görünümünde idi. Türk nüfusun Anadolu'ya kitleler halinde göçleri neticesinde azalmasına rağmen, günümüzde Şardağı'nın eteklerindeki Tetova (Kalkandelen), Gostivar'da Müslüman Arnavutlar şehrin Müslüman kimliğinin muhafazasını sürdürmekteler. Vardar Irmağı'nın iki yakasında yer alan Üsküp'te yüzyıllardır Müslümanlar ve Ortodoks Hıristiyanlar yan yana fakat birbirlerinden tamamen farklı kültürleri ile bir arada yaşıyorlar.

Makedonya Cumhuriyeti çok çeşitli etnik grupların bir arada yaşadığı bir devlettir. Ülkede en büyük nü-

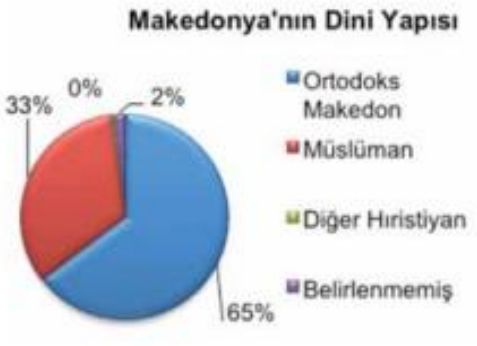
fusu 1.297.981 kişiyle Makedonlar oluşturur. Arnavutlar 509.083; Türkler 77.959; Romanlar 53.879; Sırplar 35.939; Boşnaklar 17.018; Ulahlar 9695 şeklinde sıralanır (2002 sayımı).

Makedonya'da nüfusun etnik dağılım oranı ise %64.18'i Makedon, %25.17 Arnavut, %3.85 Türk, %2.66 Roman (Çingene), %1.78 Sırp, %0.84 Boşnak, %0.48 Ulah ve %1.04 (Wikipedia, 2012a) diğer etnik gruplar şeklinde sıralanır. Ülkede iki resmi dil Makedonca ve Arnavutçadır. Nüfusun %66.5'i Makedonca, %25.1 Arnavutça, %3.5 Türkçe, %1.9 Rumence, %1.2 Sırpça, %1.8 diğer dilleri konuşur.

Makedonya'da nüfusun dinlere göre dağılımı %64.7 Ortodoks Hıristiyan (Makedonlar), %33.3 Müslüman (Arnavutlar, Türkler, Torbeşler, Boşnaklar) oluşturur. Müslümanların özellikle Arnavutların doğurganlık oranları Makedonlara göre yüksek olduğundan, ülkede Arnavutların ve Müslümanların oranları Makedonlara göre daha hızlı yükselme eğilimi göstermektedir.

Şekil 17.
Arnavutluk'un Etnik Yapısı

Şekil 18.
Arnavutluk'un Dini Yapısı

Kosova

Yugoslavya içinde 6 Cumhuriyet ve 2 Özerk bölgeden (Kosova ve Voyvodina) birisi olan Kosova, 3 Haziran 2006'da Sırbistan'dan tek yanlı olarak bağımsızlığını ilan eden Balkan Coğrafyası'nın en yeni ülkesidir. Kosova, Arnavutluk, Makedonya, Sırbistan ve Karadağ ile sınır komşusudur. Kosova'nın başkenti Priştina, yüzölçümü 10 887 km2, nüfusu 1.815.000, Balkan ülkeleri içinde km2 ye 181 kişi ile en fazla nüfus yoğunluğuna sahip olan ülkedir (Tablo 1). Kosova 1389'dan itibaren Osmanlı idaresine girmiş, 500 yılı aşkın Osmanlı hakimiyeti döneminde bölgede yaşayan Arnavutlar İslam dinini kabul etmişler; bunun neticesi olarak da Balkanlarda Türkiye hariç nüfusunun tamamına yakın Müslüman olan tek ülke Kosova'dır.

Kosova'da bağımsızlık sonrası dönemde sağlıklı bir nüfus sayımı yapılamadığından, nüfusun sayısı etnik ve dini yapısı ile ilgili bilgiler, Sırbistan ait eski istatistiki veriler ve arazide yaptığımız gözlemlere dayanmaktadır. Kosova'da II. Dünya Savaşı'ndan sonra 2000'li yıllara kadar olan dönemde nüfus 3 katına yakın artış göstererek 2 milyon kişiye ulaşmıştır. Ancak geçtiğimiz 10-15 yıl içerisinde Sırbistan'la yaşanan gerginlik sebebiyle Kosova'daki Sırpların büyük kısmı (Mitroviça bölgesi hariç) Sırbistan'a göç etmiştir. Bu durum Kosova'nın genel nüfusunun bir miktar azalmasına fakat Arnavutların oranının yükselip, Sırpların oranının düşmesine sebep olmuştur.

Kosova nüfusunun etnik yapısında % 88 ile Arnavutlar en büyük grubu teşkil ederler; %5 civarındaki Sırplar Mitroviça bölgesinde, %5 civarındaki Türk nüfus ise Prizren şehri ve çevresinde yoğun olarak yaşarlar. Ayrıca, Boşnaklar, Goraniler, Çingeneler diğer azınlık grupları teşkil ederler. Kosova'da Arnavutçanın yanı sıra Sırpça ve Türkçe (Prizren ve Mamuşa'da) de konuşulmaktadır.

Nüfusun %90'ı Müslüman'dır (Arnavutlar, Boşnaklar, Türkler ve Goraniler), %4 Ortodoks Hıristiyan'dır (Sırplar). Az sayıda Katolik ve Protestan mezhebine mensup Hıristiyan da mevcuttur.

Karadağ

Balkan Yarımadası'nın 13.812 km2 yüzölçümü ile en küçük ülkesi olan Karadağ'ın doğusunda Arnavutluk ve Kosova, kuzeyinde Sırbistan, batısında Hırvatistan, Bosna-Hersek, güneyinde Adriyatik Denizi yer alır. Karadağ, eski Yugoslavya'yı oluşturan altı cumhuriyetten biriydi. Yugoslavya'nın parçalanmasından sonra Karadağ, Sırbistan'ın zorlamasıyla yeni Yugoslavya'ya katılmıştır. Karadağ'ın çabalarıyla 2003 yılında Sırbistan-Karadağ olarak daha esnek bir federasyon çatısı oluşturulmuştur. Karadağ, 21 Mayıs 2006'da yapılan referandumda % 55,5'lik oranla bağımsız olma kararı almıştır. 3 Haziran 2006'da ise Karadağ Parlamentosu, referandumda çıkan sonuca dayanarak Karadağ'ın bağımsızlığını ilân etti.

Karadağ 625.266 gibi az bir nüfusa sahip olmasına rağmen etnik dini ve kültürel olarak Balkanların geçiş hattı üzerindedir. Nitekim 2011 yılı sayım sonuçlarına göre nüfusun etnik yapısını %44.98 Karadağlılar, %28.73 Sırplar, %8.65 Boşnaklar, %4.91 Arnavutlar, %3.31 Müslüman, %1.01 Çingene, %0.97 Hırvatlar ve %7.44 diğer etnik gruplar oluşturur.

Karadağ'da konuşulan diller de etnik yapıya bağlı olarak farklılık gösterir. Resmi dil Karadağca olmasına rağmen %42.88 Sırpça, %36.97 Karadağca, %5.33 Boşnakça, %5.27 Arnavutça, %9.55 diğer lisanlar konuşulur. Karadağ'da nüfusun dini inanışlara göre dağılımı ise %72.07 Ortodoks Hıristiyan, %19.11 Müslüman, %3.44 Katolik, %1.24 Ateist, %1.53 diğerleri, bilinmeyen %2.61'dir.

Karadağ nüfusunun büyük kısmı Adriya Denizi kıyısında toplanmıştır. Karadağlılar ve Sırplar Ortodoks Hıristiyan'dır, başkent Podgorica, Adriya Denizi ve Kotor Körfezi kıyılarındaki şehirlerde yoğun olarak yaşarlar. Müslümanlar kuzeyde Sancak Bölgesinde (Boşnaklar), Arnavutluk sınırına yakın bölgelerde kıyıdaki Ulcin başta olmak üzere Arnavut Müslümanlar yoğun olarak yaşarlar. Karadağ'ın Müslüman bölgelerindeki Osmanlı eserleri, şehrin siluetini etkilemektedir. Karadağ'ın Hırvatistan sınırından itibaren ise Dubrovnik'te Katolik dünyası başlar.

Şekil 13.
Karadağ'ın Etnik Yapısı

Şekil 14.
Karadağ'ın Dini Yapısı

Sonuç

Balkanlarda en büyük etnik grubu Slavlar, en büyük dini grubu da Ortodoks Hıristiyanlar teşkil etmektedir. Osmanlı Döneminde Balkanlardaki bütün Ortodoks Hıristiyanların ortak mabedi İstanbul'daki Fener Kilisesi idi. Ancak 1830'dan itibaren, bağımsızlığını elde eden Balkan ülkeleri (Yunanistan, Bulgaristan, Romanya, Sırbistan, Karadağ, Makedonya) ayrı ayrı kendi kiliselerini kurarak adeta din konusunu bir milli mesele haline getirdiler. Rusya tarihi ve kültürel bağları sebebiyle Slav kökenli Ortodoks Hıristiyanların doğal müttefiki konumundadır. Hırvatistan ve Slovenya gibi Hıristiyan Katolik ülkeler ise İtalya ve Almanya'nın nüfuz bölgesi içinde yer alırlar.

Balkan ülkelerinde son çeyrek yüzyılda meydana gelen savaşlar, iç ve dış göçler, ekonomik sıkıntılar vb. sebeplerle nüfus artışı durmuş hatta çoğu ülkede de azalma eğilimine girmiştir. Türkiye Balkan ülkelerindeki Türk azınlık ile Boşnak, Arnavut vb. Müslüman unsurların kendi bölgelerinde yaşamaları, ekonomik ve kültürel haklarını elde etmeleri noktasında yardımcı olmalıdır. Balkanlarda Müslüman toplulukların doğurganlık oranlarının daha fazla olmasına rağmen, nüfuslarının düşmesi siyasi ve ekonomik sebeplerle yaşanan dış göçlerin sonucudur.

Balkan ülkeleri Soğuk Savaş sonrası dönemde 1990'lı yıllardan itibaren Avrupa Birliği'ne tam üye olma çabasındadır. Nitekim Yunanistan, Bulgaristan, Romanya ve Slovenya AB'ye tam üye olmuştur; Türkiye, Hırvatistan, Makedonya, Sırbistan ve Karadağ ise müzakere sürecinde olan aday ülkelerdir. Avrupa Birliği (AB) Balkanların siyasi, iktisadi ve kültürel yapısını ve dokusunu etkilemektedir. Türkiye Balkan ülkelerinin AB üyeliğini desteklemektedir. Çünkü 1945-1990 arası Soğuk Savaş döneminde Balkanlarda yönetimi elinde tutan baskıcı içe kapalı rejimler, sadece insanları değil, abidevi yapıları, tarihi ve kültürel mirası da tahrip etmişlerdir. ABD ise son yıllarda Kosova başta olmak üzere Balkanlarda etkin rol alma çabasındadır.

AB üyeliği ile sivil toplumun güçlenmesi, sınırlar arası geçişlerin kolaylaşması, insan hakları ve özgürlükler alanında kaydedilen ilerlemeler, Balkan ülkelerinin Türkiye ile olan ilişkilerini olumlu yönde etkileyecektir. Nitekim etnik, dil ve dini yönden birbiriyle yan yana iç içe geçmiş halde yaşayan fakat tamamen farklı değerlere sahip olan toplulukların bir arada barış içinde yaşaması ancak ortak bir üst irade ile mümkün olabilir. Osmanlı Devleti bunu 1389'dan 1912'ye kadar 500 yılı aşkın bir süre bölgede barış ve huzurun teminatı olarak başarıyla temsil etti.

Türkiye Balkanlardaki Türk azınlığın yanı sıra, Bosnalı Müslümanlar (Boşnak) ve Arnavutların doğal müttefiki konumundadır. Etnik, dini, tarihi ve kültürel bağları sebebiyle Türkiye Balkan Coğrafyası'nın ayrılmaz bir parçasıdır. İlkçağlardan günümüze kadar İstanbul'un hinterlant sahasında yer alan Balkan Coğrafyası, gelecekte de Türkiye'nin siyasi, ekonomik ve kültürel sebeplerle hayati derecede ilgilenmesi gereken önemli bir bölgedir.

KAYNAKÇA

Akman, H. (2006). *Türkiye, Yunanistan ve Arnavutluk'un Balkan ülkeleri ve etnik yapısı üzerine stratejik hedefleri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gebze.

Ateş, A. (2008). Türk Yunan nüfus mübadelesi sonucu Kocaeli'ne iskan edilen göçmenler (1923-1930). Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.

Avcı, S. (2008). Romanya. İslam Ansiklopedisi içinde (c. 35). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

Bakırcılar, N. A. (2003). *XIX. yüzyılda Balkanlarda dinsel yapı ve bunun ayrılıkçı hareketlere etkisi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.

Benlisoy, Y., & Macar, E. (1996). *Fener Patrikhanesi*. Ankara: Ayraç Yay.

Caka, E. (2010). Balkanların dini haritası. *Balkan Araştırmaları Dergisi, 1*.

Demirtaş-Coşkun, B. (2007). Makedonya'da yaşayan Ulahlar. *Balkanlar El Kitabı* İçinde (c. 2: Çağdaş Balkanlar). Ankara: Vadi Yayınları.

Dikici, A. (2007). Makedonya'da Torbeşler. *Balkanlar El Kitabı* (c 2: Çağdaş Balkanlar) içinde. Ankara: Vadi Yayınları.

Güner, İ., & Ertürk, M. (2005). *Kıtalar ve ülkeler coğrafyası*. Ankara: Nobel Yay.

Karpat, H. K. (1992). Balkanlar. İslam Ansiklopedisi içinde (c. 5). İstanbul: İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı.

Karpat, H. K. (1996). Gagauzlar. İslam Ansiklopedisi içinde (c. 13, s. 288-291). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

Kondo, S. (2003). *Bosna-Hersek coğrafyası*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Kurt, H. (2009). Sırbistan. İslam Ansiklopedisi içinde (c. 37). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

Mandacı, N., & Erdoğan, B. (2001). *Balkanlar'da azınlık sorunu: Yunanistan, Arnavutluk, Makedonya ve Bulgaristan'daki azınlıklara bir bakış*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Mihai, M. (2008). Romanya'da İslamiyet ve Türk İslam Araştırmaları. İslam Ansiklopedisi içinde (c. 35). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

Özey, R. (2006). *Türk dünyası coğrafyası*. İstanbul: Aktif Yay.

Özteke, U. (2005). Dünya'nın yapbozu Balkanlar. Konya: Konya Ticaret Odası, Damla Ofset.

Popoviç, A. (2001). Balkan states. In J. L. Eposito (Ed.), *The Oxford Encyclopedia of the Modern Islamic World* (c. I). New York: Oxford University Press.

Pushka, A., & Krasniqi, N. (2008). *Coğrafya 9*. Prishtine: Shtepia Botuese Libri Shkollar.

Tekin, T. (1987). *Tuna Bulgarları ve dilleri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

TÜİK. (2012). *Adresed dayalı nüfus kayıt sistemi*. http://www.tuik.gov.tr/jsp/duyuru/adnks/adnksIndex.html adresinden 4 Mayıs 2012 tarihinde edinilmiştir.

Türk Dil Kurumu (TDK). (2012). *Yunan*. http://www.tdk.gov.tr adresinden 17 Mart 2012tarihinde edinilmiştir.

Üçışık, S. (2005). Moldova. İslam Ansiklopedisi içinde (c. 30). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

Wikipedia. (2012a). *Republic of Macedonia*. http://en.wikipedia.org/wiki/Republic_of_Macedonia adresinden 4 Mayıs 2012 tarihinde edinilmiştir.

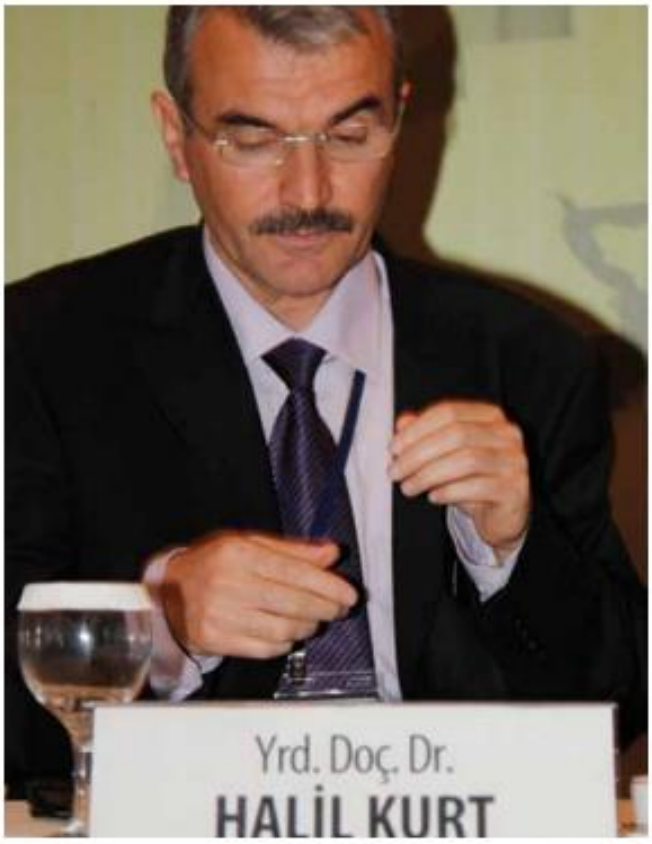
Wikipedia. (2012b). *Rumenler*. http://tr.wikipedia.org/wiki/Rumenler adresinden 5 Eylül 2012 tarihinde edinilmiştir.

Wikipedia. (2012c). *Pomaklar*. http://tr.wikipedia.org/wiki/Pomaklar adresinden 17 Mart 2012 tarihinde edinilmiştir.

Wikipedia. (2012d). *Balkans ethnic map*. http://zh.wikipedia.org/wiki/File:Balkans_ethnic_map.jpg adresinden 17 Mart 2012tarihinde edinilmiştir.

Yerasimos, S. (2010). *Milliyetler ve sınırlar: Balkanlar, Kafkasya ve Orta-Doğu* (çev. Ş. Tekeli). İstanbul: İletişim Yayınları.

Yüce, N. (1992). Bulgar. İslam Ansiklopedisi (c. 6). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

Yrd. Doç. Dr.
HALİL KURT